

FINANSSIVALVONTA
FINANSINSPEKTIONEN
FINANCIAL SUPERVISORY AUTHORITY

Makrovakausraportti

1 / 2015

6.7.2015

Suomen Pankin
selvitykset ja raportit

Suomen Pankki
Finanssivalvonta

Sisällys

Esipuhe	4
1 Yhteenveto	7
1.1 Suhdannesidonnaiset vakausuhkat	7
1.2 Suomen pankkisektorin vakavaraisuus ja omavaraisuus	8
1.3 Suomen rahoitusjärjestelmän kannalta merkittävät luottolaitokset: tunnistaminen ja pääomavaatimukset	8
1.4 Kansainvälisen talouden ja rahoitusjärjestelmän kautta Suomeen välittyvät vakausuhkat	9
2 Suhdannesidonnaiset vakausuhkat	10
2.1 Kokonaisluotonantoon liittyvät vakausuhkat	10
2.2 Asuntoluotonantoon liittyvät vakausuhkat	18
3 Suomalaisten luottolaitosten vakavaraisuus ja systeeminen merkittävyys	23
3.1 Suomen pankkisektorin vakavaraisuus	23
3.2 Suomen rahoitusjärjestelmän kannalta merkittävät luottolaitokset	25

Kuvioluettelo

Kuvio 1. Yksityisen sektorin luottokanta/BKT-suhteen trendipoikkeama (ensisijainen riskimittari)	11
Kuvio 2. Ensisijaisen riskimittarin muuttujat	11
Kuvio 3. Vaihtotaseen suhde BKT:hen ja reaalin BKT	12
Kuvio 4. Yksityisen sektorin luotto- ja lainakannan kehitys	13
Kuvio 5. Sektorikohtaiset luottokanta/BKT-suhteen trendipoikkeamat	13
Kuvio 6. Sektorikohtaisen luottokannan kehitys	13
Kuvio 7. Kotitalouksien velkaantumistaso ja korkorasitus Suomessa	14
Kuvio 8. Asuntojen suhteelliset hinnat ja hintojen vuosimuutos	14
Kuvio 9. Pankkisektorin tase suhteessa BKT:hen	15
Kuvio 10. Suomen pankkitoiminnan varainhankinnan rakenne	15
Kuvio 11. Rahalaitosten uusien kotitalous- ja yrityslainojen laskennalliset korkomarginaalit	16
Kuvio 12. Suuririskisten yritysjoukkolainojen riskilisiä ja osakemarkkinoiden volatilitettä	16
Kuvio 13. Suomalaisten osakkeiden arvostusmittarit, MSCI Finland -osakeindeksi	16
Kuvio 14. Suomen rahoitusmarkkinoiden stressi-indeksi	17
Kuvio 15. Uudet nostetut asuntolainat ja asuntolainakannan vuosimuutos Suomessa	18
Kuvio 16. Kotitalouksien velkaantuneisuus Suomessa	19

Analyyssiryhmä

Finanssivalvonta

Sampo Alhonsuo
Simo Kalatie
Olli Mattinen
Juha Savela
Jaana Suihko

Suomen Pankki

Nina Björklund
Kimmo Koskinen
Hanna Putkuri
Eero Savolainen
Katja Taipalus
Eero Tölä
Jukka Vauhkonen

Ohjaus

Sampo Alhonsuo
Simo Kalatie
Hanna Putkuri
Katja Taipalus
Jukka Vauhkonen

Kuvio 17. Asuntovelan, asuntovarallisuuden, nettovarallisuuden ja tulojen jakautuminen kotitalouksien kesken: osuudet kokonaismäärästä tulokymmenyksittäin Suomessa	19
Kuvio 18. Kotitalouksien varallisuus Suomessa	20
Kuvio 19. Asuntolainakannan keskikorko ja uusien asuntolainojen keskikorko ja keskimarginaali Suomessa	20
Kuvio 20. 3 kuukauden euribor ja työttömyysaste Suomessa	20
Kuvio 21. Kotitalouksien arvioitu korkorasitus Suomessa eri korkoskenaarioissa	21
Kuvio 22. Asuntojen suhteelliset hinnat Suomessa	21
Kuvio 23. Asuntojen reaaliset hinnat eräillä alueilla Suomessa	22
Kuvio 24. Asuntojen reaaliset hinnat Pohjoismaissa	22
Kuvio 25. Asuinrakennusinvestointien osuus BKT:stä Suomessa	22
Kuvio 26. Pankkisektorin vakavaraisuussuhdeluvut	23
Kuvio 27. Kokonaisvakavaraisuussuhdelukujen hajonta	24

Taulukkuuettelo

Taulukko 1. Tunnistamisperusteet ja tunnusluvut	26
Taulukko 2. Lisäpääomavaatimukset	27
Taulukko 3. Kaikkien arvioitujen luottolaitosten O-SII-pisteet	28
Taulukko 4. Erillisten O-SII-perusteiden vaikutus pisteisiin	29

Esipuhe

Makrovakausraportti on kesäkuusta 2015 alkaen puolivuositain julkistettava Suomen Pankin ja Finanssivalvonnan asiantuntijoiden yhdessä valmisteleva raportti, jossa tarkastellaan erityisesti luotonantoon, kotitalouksien velkaantumiseen ja asuntomarkkinoihin sekä kotimaisiin luottolaitoksiin liittyvien haavoittuvuuksien ja niistä aiheutuvien vakausuhkien kehittymistä Suomessa.

Raportti perustuu Suomen Pankin ja Finanssivalvonnan yhteisiin neljännesvuositaisiin sisäisiin arvioihin, joita Finanssivalvonnan johtokunta käyttää taustamateriaalina päättäessään ns. makrovakaussvälaineiden käytöstä. Makrovakaussvälaineet ovat finanssisäätelyn keinoja, joilla viranomaiset pyrkivät pienentämään finanssikriisien ja muiden rahoitusjärjestelmän vakavien häiriöiden todennäköisyyttä ja haittavaikutuksia.

Raportti perustuu pääosin 10.6.2015 käytettävissä olleisiin tietoihin.

Makrovakausanalyysin tarkoituksena on tunnistaa koko rahoitusjärjestelmän vakautta uhkaavat ja pahimmillaan finanssikriisejä synnyttävät tai voimistavat haavoittuvuudet riittävän aikaisessa vaiheessa sekä arvioida näistä haavoittuvuuksista aiheutuvien vakausuhkien vakavuutta Suomen rahoitusjärjestelmässä.

Haavoittuvuudet voivat olla joko suhdanneluonteisia tai rakenteellisia. Suhdanneluonteiset haavoittuvuudet liittyvät usein luotonannon ja velkaantuneisuuden poikkeuksellisen nopeaan kasvuun tai suuruuteen tai

kestämättömän korkeisiin varallisuushintoihin. Rakenteelliset haavoittuvuudet ovat luonteeltaan yleensä pidempiaikaisia ja voivat aiheutua muun muassa pankkijärjestelmän keskittyneisyydestä, kytkeytyneisyydestä tai rahoituslaitosten suurista yhteisistä riskikeskittymistä. Myös yksittäisten rahoituslaitosten hyvin suuri merkitys koko rahoitusjärjestelmän toiminnalle (ns. systeeminen merkittävyys) on rakenteellinen haavoittuvuus ja järjestelmäriskin lähde.

Makrovakausraportissa seurataan suhdanneluonteisten haavoittuvuuksien ja niistä Suomessa aiheutuvien vakausuhkien suuruutta ja muutoksia näitä mittaavien ennakoivien tunnuslukujen (early warning indicators) avulla. Tunnusluvut ovat sellaisia esimerkiksi luotonannon kasvuvauhtiin, asuntojen hintojen nousuun tai arvopapereiden hintoihin liittyviä mittareita, joiden poikkeuksellisten arvojen on luotettavimmin havaittu ennakoineen aiempia pankkikriisejä. Lisäksi raportissa seurataan suomalaisten luottolaitosten systeemistä merkittävyyttä ja muita rahoitusjärjestelmän rakenteellisia haavoittuvuuksia.

Vakausuhkien ja järjestelmäriskin vakavuutta voidaan lieventää käyttämällä makrovakaussvälaineita: välineiden käytöllä pienennetään makrovakausanalyysillä havaittuja haavoittuvuuksia sekä niiden purkautumisen todennäköisyyttä ja vaikutuksia. Tässä raportissa tarkasteltuja tunnuslukuja voidaan hyödyntää erityisesti päätettäessä muuttuvan lisäpääomavaatimuksen, asuntoluotonantoon vaikuttavien makrovakaussvälaineiden ja kansallisella tasolla systeemisesti merkittäviltä luottolaitoksilta vaadittavien lisäpääomavaatimusten suuruudesta.

Muuttuva lisäpääomavaatimus

Finanssivalvonnan johtokunta päättää neljännesvuositain luottolaitoksille tarvittaessa asetettavan ns. muuttuvan lisäpääomavaatimuksen (vastasyklinen pääomapuskurivaatimus) suuruudesta. Muuttuva lisäpääomavaatimus Suomeen kohdistuville luottovastuulle on suuruudeltaan enintään 2,5 % kokonaisriskin määrästä, ja luottolaitosten on täytettävä se korkealaatuisella ydinpääomallaan.

Muuttuva lisäpääomavaatimus voidaan asettaa, jos luotonannon kasvuun tai määrään liittyvien riskien arvioidaan olevan vaarallisen suuret. EU-lainsäädännön perusteella luottolaitoslaki määrää, että päättäessään vaatimuksen asettamisesta Finanssivalvonnan johtokunnan on käytettävä ensisijaisena asettamisperusteena Baselin pankkivalvontakomitean suosituksen mukaisesti laskettua yksityisen sektorin luottokanta/BKT-suhdeluvun trendipoikkeamaa. Tämän ensisijaisen riskimittarin lisäksi Finanssivalvonnan johtokunta voi kiinnittää huomiota seuraaviin, valtiovarainministeriön asetuksessa määriteltyihin, rahoitusjärjestelmän ja talouden ilmiöihin:

- kansantalouden ulkoinen tasapaino ja kokonaistalouden kehitys
- sektorikohtaisen tai yhteenlasketun luotonannon kehitys
- yksityisen sektorin velkaantuneisuus tai velanhoidorasite
- asuntojen tai kiinteistöjen hintakehitys
- luottolaitosten toimintaan liittyvät riskit sekä
- riskien hinnoittelu lainanannossa tai arvopaperimarkkinoilla.

Finanssivalvonnan on asetuksen mukaan määritettävä näille täydentäville tekijöille yksi tai useampi mittari.

Makrovakausraportin luvussa 2.1 tarkastellaan sellaisia edellä lueteltuja ilmiöitä kuvaavia mittareita, joiden on havaittu luotettavasti ennakoineen pankkikriisejä tai joiden seuranta on muuten katsottu tarkoituksenmukaiseksi.

Asuntoluotonantoon liittyvät vakausuhkat ja makrovakausriskit

Useisiin vakavimmista talous- ja pankkikriiseistä on liittynyt asuntomarkkinoiden ylikuumeneminen, asuntoluotonannon hyvin nopea kasvu ja niiden myöhempi romahtaminen. Sen vuoksi asuntoluotonantoon ja asuntomarkkinoihin liittyvien riskien seuranta ja arviointi on tärkeä osa makrovakausanalyysiä.

Finanssivalvonnalla on EU:n vakavaraisuusasetuksen mahdollistama oikeus korottaa kiinteistövakuudellisten luottojen vähimmäisriskipainoja luottolaitosten vakavaraisuuslaskennassa. Lisäksi Finanssivalvonta voi alentaa heinäkuussa 2016 voimaantulevaa asuntoluottojen enimmäisluototussuhdetta ("lainakattoa") enimmillään 10 prosenttiyksiköllä rahoitusvakauteen liittyvien riskien poikkeuksellisen kasvun rajoittamiseksi.

Makrovakausraportin luvussa 2.2 tarkastellaan sellaisia asuntolainanannon kasvua, kotitalouksien velkaantuneisuutta, asuntojen hintojen kehitystä ja asuntorakentamisen aktiivisuutta ilmentäviä tunnuslukuja, joiden poikkeuksellinen kehitys voisi varoittaa näihin tekijöihin liittyvien järjestelmäriskien vaarallisesta kasvusta ja siten puoltaa asuntoluotonantoon kohdistuvien makrovakausriskien aktiivointia.

Suomen rahoitusjärjestelmän kannalta merkittävien luottolaitosten tunnistaminen ja niille asetettavat lisäpääomavaatimukset

EU:n vakavaraisuusdirektiivin mukaisesti kansallisen rahoitusjärjestelmän kannalta merkittävälle (systemisesti merkittävälle) luottolaitoksille voidaan asettaa

enintään 2 prosentin suuruinen lisäpääomavaatimus (suhteessa luottolaitoksen riskipainotettuihin saamiin). Systemisesti merkittävien luottolaitosten tunnistaminen perustuu luottolaitoslaissa määriteltyihin vaatimuksiin ja Euroopan pankkiviranomaisen (EBA) julkaisemaan ohjeistukseen.

Raportin luvussa 3.2 tarkastellaan, mitkä suomalaisista luottolaitoksista määriteltäisiin systemisesti merkittäviksi Euroopan pankkiviranomaisen ohjeistuksen mukaisen laskentamenetelmän perusteella. Luvussa esitetään menetelmä lisäpääomavaatimusten määrittämiseksi näille systemisesti merkittäviksi tunnistetuille luottolaitoksille.

Raportin muut luvut

Raportissa tarkastellaan lyhyesti suomalaisten luottolaitosten vakavaraisuus- ja omavaraisuusasetmaa (luku 3.1). Vastaisuudessa julkaisussa raportoidaan tämänkertaista laajemmin myös arvioista kansainvälisen talouden ja rahoitusjärjestelmän kautta Suomeen mahdollisesti välittyvistä vakaushkista.

1 Yhteenveto

Suomen rahoitusjärjestelmän suhdannesidonnaiset vakausuhkat ovat hieman pienentyneet alkuvuoden 2015 aikana: kansantalouden kasvunäkymät ovat vaihtelevat, mutta kuitenkin hieman paremmat kuin vuoden 2014 lopussa. Asuntojen hintojen hidaskasvu on jatkunut. Suhdannesidonnaisia vakausuhkia mittaava yksityisen sektorin luottokannan ja bruttokansantuotteen suhteen trendipoikkeama on pääsääntöisesti pienentynyt vuoden 2010 jälkeen.

Epävarmuutta kuitenkin luo luottokannan tuleva kehitys, jota on seurattava tarkasti. Kotitalouksien velkaantumistaso on korkea, ja uusien asuntolainojen nostot ovat euromääräisesti kasvaneet kevään 2015 aikana. Poikkeuksellisen matala korkotaso ja kansainvälisten rahoitusmarkkinoiden runsas likviditeetti saattavat osaltaan kiihdyttää luotonantoa myös Suomessa.

Euroopan pankkiviranomaisen määrittämien tunnistamismenetelmien perusteella Suomessa on neljä rahoitusjärjestelmän kannalta merkittävää (ns. systeemisesti merkittävää) luottolaitosta: Nordea Pankki Suomi Oyj, OP Ryhmä, Danske Bank Oyj ja Kuntarahoitus Oyj.

1.1 Suhdannesidonnaiset vakausuhkat

Muuttuvan lisäpääomavaatimuksen määräytymisen ensisijaisen riskimittarin – Suomen yksityiselle sektorille

myönnettyjen luottojen ja nimellisen bruttokansantuotteen suhteen trendipoikkeaman – arvo pieneni vuoden 2014 viimeisellä neljänneksellä 0,8 prosenttiyksiköllä 1,9 prosenttiyksikköön. Trendipoikkeaman suuruuden perusteella laskettu lakisääteinen ohjearvo muuttuvalle lisäpääomavaatimukselle on 0,0 %.

Trendipoikkeaman arvo on lähes yhtämittaisesti pienentynyt vuodesta 2010 alkaen luotonannon vaihtelun myötä. Tänäkin aikana trendipoikkeama on kuitenkin ajoittain kasvanut erityisesti yritysluottokannan heilahtelujen vuoksi.

Muuttuvan lisäpääomavaatimuksen asettamisen perusteina käytettävät muut – aiempia pankkikriisejä varsin luotettavasti ennakoineet – tunnusluvut eivät kokonaisuudessaan viittaa luotonantoon liittyvien vakausuhkien kasvuun tai siihen, että nämä riskit ovat poikkeuksellisen suuret. Kansainvälisillä arvopaperimarkkinoilla riskit arvopapereiden hintojen ylikuumentumisesta ovat tosin kasvaneet.

Asuntolainakannan kasvuvauhdin pitkään jatkunut hidastuminen on tasaantunut kevään 2015 aikana, ja asuntoluotonannossa on ilmennyt piristymisen merkkejä. Lisäksi kotitalouksien aiempaa runsaammin otamat lyhennysvapaa hidastavat lainojen takaisinmaksua. Asuntojen suhteellisten hintojen hidaskasvu on edelleen jatkunut. Vaikka Suomessa ei koko maan tasolla ole selvää näyttöä asuntojen merkittävästä ylihinnoittelusta, asuntojen hintojen mahdollinen lasku on kuitenkin merkittävä epävarmuuden lähde varsinkin tilanteessa, jossa reaalitalouden kehitys jäisi selvästi enustettua heikommaksi.

Kotitalouksien velkaantuminen on edelleen jatkunut. Vaikka velkaantuneisuudesta ja asuntojen hintojen

mahdollisesta laskusta johtuvat haavoittuvuudet säilyvät makrovakauden kannalta suurina epävarmuuden lähteinä, näiden haavoittuvuuksien laajamittainen laukeaminen ei talousennusteiden valossa näytä lähivuosina todennäköiseltä.

Suomen suhdannetilaa vuonna 2015 leimaa erittäin hidas toipuminen kolmen vuoden taantumasta. Tuoreimmissa julkaistuissa ennusteissa bruttokansantuote kasvaa viennin vähittäisen piristymisen seurauksena. Yksityinen kulutus kasvaneen hyvin hitaasti. Ennusteiden riskit painottuvat enimmäkseen odotettua heikoman kehityksen suuntaan.

1.2 Suomen pankkisektorin vakavaraisuus ja omavaraisuus

Suomen pankkisektorin riskinsietokyky on pysynyt hyvänä ja on jopa parantunut (luku 3.1). Pankit paransivat vakavaraisuussuhteitaan edelleen vuoden 2015 ensimmäisellä neljänneksellä. Pankit ovat vahvistaneet vakavaraisuuttaan erityisesti hankkimalla uutta pääomaa ja kartuttamalla voittovarojaan, mikä on kasvatanut pankkisektorin euromääräistä tappiopuskuria.

1.3 Suomen rahoitusjärjestelmän kannalta merkittävät luottolaitokset: tunnistaminen ja pääomavaatimukset

Finanssivalvonnan johtokunta julkistaa heinäkuun 2015 alussa Suomen rahoitusjärjestelmän kannalta merkittäviksi tunnistamansa luottolaitokset (ns. syste-

misesti merkittävät luottolaitokset) ja niille niiden arvioitun systeemisen merkittävyyden perusteella asetettavat lisäpääomavaatimukset.

Euroopan pankkiviranomaisen laatimien numeeristen mittareiden mekaanisen soveltamisen perusteella Suomessa on tällä hetkellä neljä systeemisesti merkittävää luottolaitosta: Nordea Pankki Suomi Oyj, OP Ryhmä, Danske Bank Oyj ja Kuntarahoitus Oyj.

Euroopan pankkiviranomaisen laatima laskentamenetelmä systeemisesti merkittävien luottolaitosten tunnistamiseksi on rakennettu jakamaan luottolaitokset kahteen ryhmään: systeemisesti merkittäviin ja systeemisesti ei-merkittäviin luottolaitoksiin. Menetelmässä kunkin luottolaitoksen *suhteellista* merkitystä kansallisessa rahoitusjärjestelmässä mitataan kymmenen tunnusluvun perusteella. Jos tunnuslukujen painotettu keskiarvo (”pistearvo”) ylittää pankkiviranomaisen määrittelemän kriittisen raja-arvon (3,5 %), luottolaitos tulisi lähtökohtaisesti nimettyä systeemisesti merkittäväksi. Jos pistearvo alittaa raja-arvon, luottolaitos ei lähtökohtaisesti ole systeemisesti merkittävä.

Luottolaitoksille asetettavien lisäpääomavaatimusten suuruuden määrittäminen on sen sijaan kansallisen makrovakausviranomaisen vastuulla. Käytetty laskentamenetelmä perustuu Euroopan pankkiviranomaisen menetelmään ja Suomen luottolaitoslain vaatimuksiin. Luottolaitoslain mukaan Finanssivalvonnan tulee luokitella kukin luottolaitos sen arvioitun systeemisen merkittävyyden perusteella johonkin viidestä eri luokasta (1, 2, 3, 4 ja 5). Luokkaan 1 kuuluville luottolaitoksille asetettava lisäpääomavaatimus on 0 %. Muihin luokkiin kuuluvien luottolaitosten lisäpääomavaatimukset kasvavat 0,5 prosenttiyksikön suuruisin lisäyksin siten, että luokkaan 5 kuuluville luottolaitoksille asetetaan suurin sallittu 2 prosentin suuruisen lisäpääomavaatimus.

Alle 3,5 prosentin suuruisen pistearvon saavat luottolaitokset luokitellaan ryhmään 1, ja niille asetettava lisäpääomavaatimus on 0 %. Muiden luokkien pisterajat kasvavat 3,5 prosenttiyksikön suuruisin välein siten, että suurin mahdollinen 2 prosentin suuruisen lisäpääomavaatimus asetettaisiin niille luottolaitoksille, joiden saama pistearvo on vähintään 14 %.

Luottolaitoksen saamat pistearvot mittaavat yksinkertaistetusti ilmaistuna luottolaitoksen suhteellista osuutta vakauden kannalta keskeisistä luottolaitosten liiketoiminnoista (esimerkiksi osuus yleisöluotonannosta, talletuksista, luottolaitosten välisistä kotimaisista ja ulkomaisista veloista ja talletuksista). Siten systemisesti merkittäviksi nimettävillä luottolaitoksilla on vähintään 3,5 prosentin ja suurimman lisäpääomavaatimuksen saavilla luottolaitoksilla vähintään 14 prosentin suuruisen painotettu osuus Suomen rahoitusjärjestelmän vakauden kannalta keskeisistä luottolaitustoiminnoista.

Laskentamenetelmä toimii samankaltaisesti kuin Baselin komitean valmisteleva ja kansainvälisesti sovellettava menetelmä, joka määrää globaalilla tasolla systemisesti merkittävien pankkien (G-SIB) lisäpääomavaatimukset.

Suomessa mahdolliset enintään 2 prosentin suuruiset lisäpääomavaatimukset systemisesti kaikkein merkittävimmille luottolaitoksille ovat pienemmät kuin esimerkiksi Ruotsissa ja Tanskassa. Ruotsin neljälle systemisesti merkittäväksi tunnistetulle pankille on asetettu 5 prosentin suuruisen lisäpääomavaatimus. Systemisesti merkittävimmälle tanskalaiselle pankille asetettava lisäpääomavaatimus on suuruudeltaan 3 %.

1.4 Kansainvälisen talouden ja rahoitusjärjestelmän

kautta Suomeen välittyvät vakausuhkat

Globaaleilla rahoitusmarkkinoilla suurimmat riskit liittyvät tällä hetkellä rahoitusmarkkinoiden mahdolliseen ylikuumentumiseen sekä arvopapereiden hintojen negatiiviseen korjausliikkeeseen epävakauttavine vaikutuksineen. Globaalien markkinoiden toiminnan häiriöt vaikuttaisivat myös Suomessa, sillä Suomen rahoitusmarkkinat ovat kiinteä osa eurooppalaista rahoitusmarkkinaa. Suomalainen pankkisektori on voimakkaasti kytkeytynyt pohjoismaiseen pankkisektoriin. Kotimaisten pankkien rahoitus nojautuu suhteellisen paljon markkinarahoitukseen ja on siten altis rahoitusmarkkinoiden toiminnan häiriöille. Lisäksi kansainvälisten rahoitusmarkkinoiden mahdollinen ylikuumentuminen vaikuttaisi myös Suomeen tuottohakuisten sijoitusvirtojen kautta ja voisi nostaa omaisuuserien hintoja sekä mahdollisesti kiihdyttää myös luotonantoa.

Tuottohakuisuuden tukemana riskinotto kansainvälisillä rahoitusmarkkinoilla on lisääntynyt. Tämä on lisännyt pankkirahoitukselle vaihtoehtoisten rahoituslähteiden saatavuutta ja helpottanut sekä monipuolistanut yritysten rahoitusta. Samalla kuitenkin rahoituksen tarjonta on siirtynyt osin perinteisen pankkisektorin ulkopuolelle ja osin kokonaan uusien toimijoiden hoidettavaksi. Riskit vaihtoehtoisten rahoituslähteiden kasvussa liittyvät lähinnä pankkisektorin ulkopuolella tapahtuvan velkaantumisen kasvuun, uusien toimijoiden kykyyn arvioida toiminnan riskit oikein, vakuuksien oikeaan arvostamiseen sekä luotonannon ja varallisuushintojen myötäsyklisen vaihteluiden kasvuun.

Kansainvälisillä rahoitusmarkkinoilla kehittyviä riskejä ja niiden mahdollisia vaikutuksia Suomessa on tarkasteltu lähemmin Suomen Pankin julkaisemassa arvioissa rahoitusjärjestelmän vakaudesta (www.eurojalous.fi/rahoitusvakaus).

2 Suhdannesidonnaiset vakausuhkat

2.1 Kokonaisluotonantoon liittyvät vakausuhkat

Luotettavimmin pankkikriisejä ennakoineiden tunnuslukujen kehityksen perusteella kokonaisluotonannon kasvuun liittyvät vakausuhkat ovat Suomessa maltilliset. Muuttuvan lisäpääomavaatimuksen asettamisen ensisijaisen lakisääteisen riskimitarin – yksityiselle sektorille myönnettyjen luottojen ja BKT:n suhteen trendipoikkeaman – arvo on pienentynyt vuodesta 2010 saakka. Kokonaisluotonanto on hidastunut heikon yleisen talouskehityksen myötä. Kotitalouksien velkaantuneisuuden kasvu on reaalityalouden heikkoudesta huolimatta jatkunut. Mahdolliset häiriöt kansainvälisillä rahoitusmarkkinoilla ovat huolia myös Suomen rahoitusjärjestelmän vakauden näkökulmasta, koska suomalaiset pankit ovat varsin riippuvaisia kansainvälisiltä markkinoilta hankittavasta rahoituksesta.

Suomen luottolaitoslaissa määrätään EU-lainsäädännön mukaisesti, että päättäessään muuttuvan lisäpääomavaatimuksen suuruudesta Finanssivalvonnan on käytettävä päätöksenteon lähtökohtana Baselin pankkivalvontakomitean suosituksen mukaisesti laskettua yksityisen sektorin luottokanta/BKT-

suhdeluvun trendipoikkeamaa.¹ Tämän ensisijaisen riskimitarin lisäksi Finanssivalvonta voi ottaa päätöksenteossään huomioon haavoittuvuuksien ja vakausuhkien kehittymisen seuraavilla valtiovarainministeriön asetuksessa luetelluilla rahoitusjärjestelmän ja talouden osa-alueilla:

- kansantalouden ulkoinen tasapaino ja kokonaistalouden kehitys
- sektorikohtaisen tai yhteenlasketun luotonannon kehitys
- yksityisen sektorin velkaantuneisuus tai velanhoitorasite
- asuntojen tai kiinteistöjen hintakehitys
- luottolaitosten toiminta sekä
- hinnoittelu lainanannossa tai arvopaperimarkkinoilla.

Finanssivalvonnan on asetuksen mukaan määritettävä yksi tai useampi tunnusluku mittaamaan kullakin näillä osa-alueilla kehittyviä (erityisesti suhdanneluonteisia) riskejä ja haavoittuvuuksia. Seuraavaksi tarkastellaan sellaisten mittareiden kehitystä, joiden on empiirisissä tutkimuksissa havaittu ennakoivan pankkikriisejä parhaiten.²

¹ Muuttuvan lisäpääomavaatimuksen käytöstä lähemmin, ks. Kauko, Topi ja Vauhkonen (2014) ”Kuinka vastasyklisiä pääomapuskurivaatimusta tulisi käyttää?”. Euro & talous, 2/2014.

² Ks. esim. ESRB (2014) ”Operationalising the countercyclical capital buffer: indicator selection, threshold identification and calibration

options”, ESRB Occasional Paper 5/2014; Kalatie, Laakkonen, Tölä (2015) ”Indicators used in the decision making for setting the countercyclical capital buffer” BoF DP ja Kauko (2014) ”How to foresee banking crisis, A survey of the empirical literature”, Economic Systems 38, 289–308.

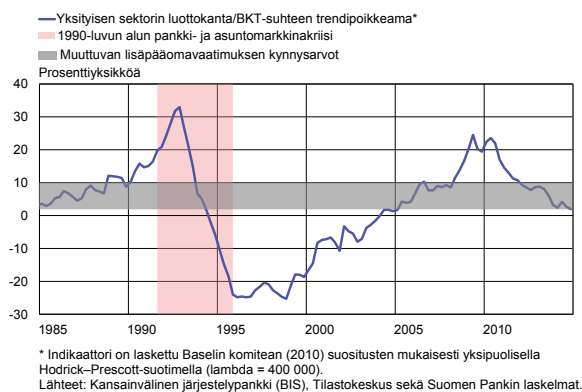
Ensisijainen riskimittari

Yksityiselle sektorille myönnettyjen luottojen³ ja nimellisen BKT:n suhteen poikkeuksellisen voimakkaan kasvuvauhdin on kansainvälisissä tutkimuksissa havaittu olleen keskimäärin luotettavin pankkikriisiä ennakoinut mittari. Sen vuoksi kansallisten viranomaisten edellytetään käyttävän tunnusluvun kulloistakin arvoa keskeisenä perusteena, kun ne asettavat muuttuvan lisäpääomavaatimuksen.

Luottokannan ja BKT:n suhteen trendipoikkeaman arvo pieneni Suomessa vuoden 2014 viimeisellä neljänneksellä (Kuvio 1). Siten tunnusluvun valossa luotonannon kasvuun liittyvät vakaushkat pienenivät edellisestä vuosineljänneksestä.

Trendipoikkeaman arvo aleni 2,7 prosenttiyksiköstä 1,9 prosenttiyksikköön. Trendipoikkeaman suuruuden perusteella laskettu ohjearvo muuttuvalle lisäpääomavaatimukselle on 0,0 %.

Kuvio 1. Yksityisen sektorin luottokanta/BKT-suhteen trendipoikkeama (ensisijainen riskimittari)

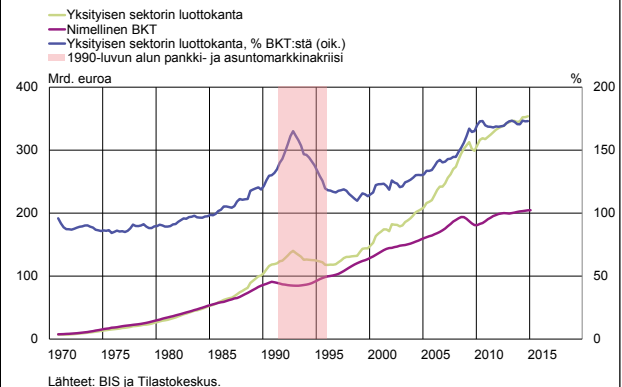

Trendipoikkeaman pitkän aikavälin kehitystä arvioitaessa on syytä tarkastella erikseen luottokannan, BKT:n sekä näiden suhteen trendin kehitystä. 2000-luvun lop-

³ Luottokantaan sisältyvät Tilastokeskuksen rahoitustilinpidoon mukaiset yksityisen sektorin saamat lainat ja liikkeeseen laskemat velkapaperit luotonantajasektorista riippumatta (mukaan lukien yksityisen sektorin sisäiset luotot). Tämä sulauttamattoman luottokannan

pupuolella yksityisen sektorin luottokanta kasvoi selvästi BKT:tä nopeammin (Kuvio 2), mikä kasvatti trendipoikkeaman arvon yli 20 prosenttiyksikköön vuoden 2010 alussa. Kuluvalla vuosikymmenellä luottokannan ja BKT:n kasvuvauhtien ero on ollut pienempi, minkä seurauksena trendipoikkeama on pienentynyt. Viimeaikainen BKT:n heikko, luottokantaa hitaampi, kasvu on kuitenkin edelleen osaltaan vaikuttanut siihen, että trendipoikkeama on pysynyt positiivisena. Samaan suuntaan on vaikuttanut se, että laskennassa käytetty trendi reagoi melko hitaasti luottokanta/BKT-suhteen muutoksiin.

Kuvio 2. Ensisijaisen riskimittarin muuttujat

Arvioitaessa kokonaisluotonantoon liittyvien vakaushkien kehitystä on ensisijaisena riskimittarina toimivan trendipoikkeaman lisäksi perusteltua arvioida muita, etenkin luotonantoon ja velkaantumiseen sekä yleiseen talouskehitykseen liittyviä, täydentäviä riskimittareita.

Kokonaistalouden kehitys ja kansantalouden ulkoinen tasapaino

Luotonantoon liittyvät syklit (finanssisyklit) ja vakaushkat eivät välttämättä täysin seuraa talouden

laaja määritelmä vastaa Baselin pankkivalvontakomitean kansainvälistä suositusta.

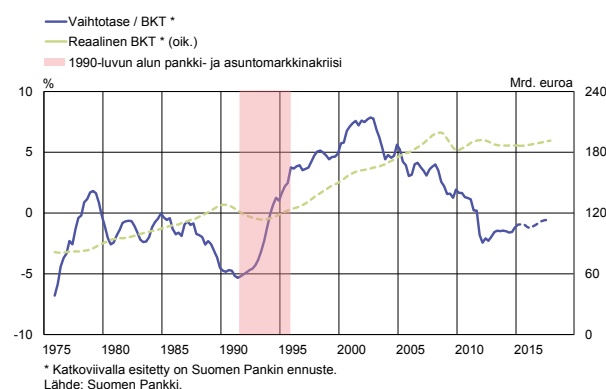
yleistä suhdannekehitystä. Sen vuoksi on mahdollista, että luotonantoon liittyvät vakausuhkat voivat kasvaa suuriksi silloinkin, kun BKT kasvaa maltillista vauhtia (kuten monissa maissa tapahtui ennen globaalia finanssikriisiä). Vastaavasti voimakas talouskasvu ei välttämättä synnytä vakavia vakausuhkia rahoitusjärjestelmässä. Tästä huolimatta luotonantoon liittyviä vakausuhkia on syytä arvioida myös kokonaistalouden kehityksen ja näkymien valossa.

Suomen kokonaistalouden kehitys on ollut 2010-luvulla vaimeaa (Kuvio 3) ja BKT:n kasvun ennustetaan jatkuvan vaatimattomana.⁴ Talouskehityksen väheneminen hidastanee osaltaan kokonaisluotonannon kasvuvauhtia ja sitä kautta vähentää huolta kokonaisluotonannon liiallisesta kasvusta aiheutuvista riskeistä. Toisaalta heikko talouskehitys kasvattaa pankkien luottotappioriskejä ja heikentää niiden tuloksentekeyttä.

Vaihtotaseen suuri alijäämä voi olla merkki kokonaistalouden kestävämmistä epätasapainoista ja velkaantumisesta. Vaihtotaseen alijäämä suhteessa BKT:hen kasvoi Suomessa vuosituhannen alkuun asti, minkä jälkeen se on pääsääntöisesti pienentynyt (Kuvio 3).

Vaihtotase on vuodesta 2011 saakka ollut alijäämäinen, mutta alijäämä on suhteessa bruttokansantuotteen edelleen melko vähäinen. Vaihtotase suhteessa BKT:hen on myös jonkin verran tasapainottunut vuoden 2012 ensimmäisen neljänneksen jälkeen.

Kuvio 3. Vaihtotaseen suhde BKT:hen ja reaalin BKT

Vaihtotaseen suuri tai kasvava alijäämä voi olla uhka rahoitusjärjestelmän vakaudelle erityisesti silloin, kun alijäämän kasvuun liittyy talouden tai rahoitusjärjestelmän ylikuumeneminen. Nykyisen vaihtotaseen alijäämän syntyyn ovat ylikuumenemisen sijasta vaikuttaneet erityisesti Suomen viennin rakenneongelmat.

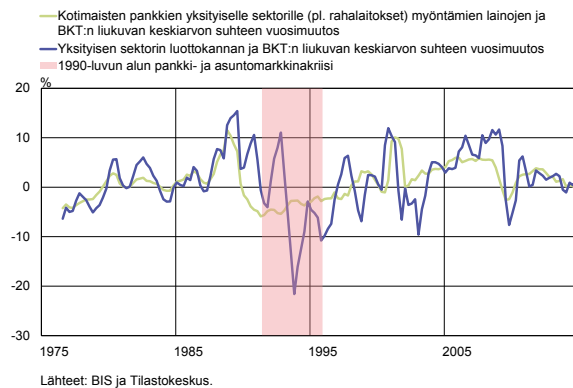
Sektorikohtaisen tai yhteenlasketun luotonannon kehitys

Luotonannon kasvuun liittyvät mittarit on useissa tutkimuksissa todettu hyviksi pankkikriisejä ennakoiviksi tunnusluvuiksi. Sen vuoksi viranomaisten suositellaan hyödyntävän muitakin luotonannon kasvuun liittyviä mittareita kuin ensisijaista riskimittaria, kun ne tekevät päätöksiä muuttuvasta lisäpääomavaatimuksesta.

Yksityiselle sektorille myönnettyjen kaikkien luottojen tai kotimaisten pankkiluottojen kannan (BKT:hen suhteutettu) poikkeuksellisen nopea vuosikasvu on usein varoittanut tulevista pankkikriiseistä. Suomessa sekä kokonais- että pankkiluotonannon vuosikasvuvauhdit ovat viime vuosina olleet hitaita (Kuvio 4).

⁴ Katso esimerkiksi Suomen Pankin ennuste, Euro & talous 3/2015.

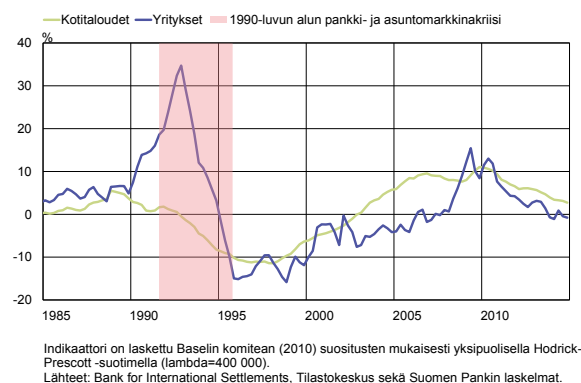
Kuvio 4. Yksityisen sektorin luotto- ja lainakannan kehitys

Kokonaisluotonannon lisäksi on tarpeellista seurata erikseen myös sen pääkomponenttien – yritys- ja asuntoluotonannon – kehitystä.

Kotitalouksien luottokanta suhteessa BKT:hen on 2010-luvulla poikennut pitkäaikaisesta trendistään yritysluottokantaa enemmän (Kuvio 5). Molemmissa tapauksissa trendipoikkeama on kuitenkin supistunut. Yritysluottojen kehitys on ollut kotitalousluottoja vaihtelevampaa. Siten yritysluotonannon tilapäiset heilahdelliset voimat heijastuvat tilapäisinä muutoksina ensisijaisen riskimittarin käyttäytymisessä.

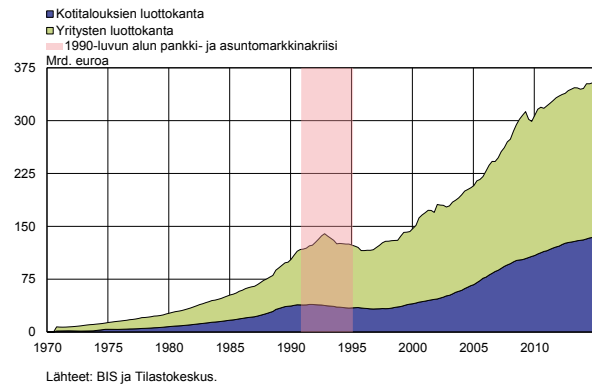
Kuvio 5. Sektorikohtaiset luottokanta/BKT-suhteen trendipoikkeamat

Finanssikriisien todennäköisyyden ja vakavuuden voivat luotonannon kasvuvauhdin lisäksi vaikuttaa myös luottokantojen (ja siten velkaantuneisuuden) suuruudet (Kuvio 6). Kotitalouksien luotonottoon ja

velkaantumiseen kiinnitetään rahoitusvakauden analyysissä erityistä huomiota, koska etenkin asuntoluotonannon hyvin nopea kasvu on edeltänyt useita vakavimpia finanssikriisejä.

Kuvio 6. Sektorikohtaisen luottokannan kehitys

Yksityisen sektorin velkaantuneisuus tai velanhoitorasite

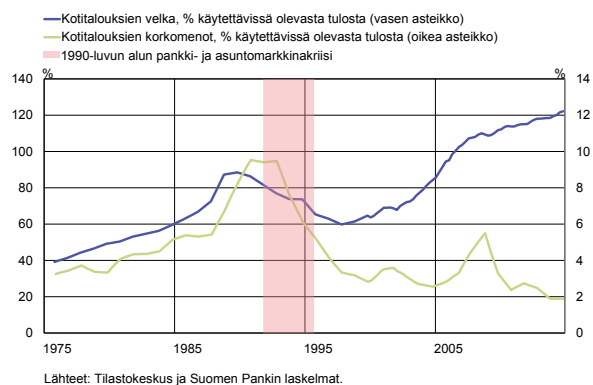
Tutkimusten perusteella finanssikriisit ovat olleet erityisen vakavia ja kestoaltaan pitkiä, jos niitä on edeltänyt yksityisen sektorin, etenkin kotitalouksien, voimakas velkaantuminen. Kotitalouksien korkean velkaantumisasteen vaikutukset voivat kanavoitua pankkien luottoriskien ohella myös kotitalouksien kulutuksen kautta suoraan realitalouteen.

Suomen kotitaloussektorin velkaantuneisuuden taso on historiallisen korkea (Kuvio 7). Velkaantumisen kasvu on viime vuosinakin jatkunut Suomen heikosta talouskehityksestä huolimatta, vaikkakin aiempaa hitaammin. Kotitalouksien veloista aiheutuva korkorasite on kuitenkin pysynyt pienenä lainojen vaihtuvakorkoisuuden ja viitekorkojen mataluuden vuoksi.

Suuren velkaantuneisuuden vuoksi velkaantumisen vauhdin kiihtyminen nykyisestä olisi kuitenkin vakavasti otettava huolenaihe. Pankkien vuoden alussa aloittamien lyhennysvapaakampanjoiden suosio voi jatkuessaan merkittävästi lisätä kotitalouksien velkaantuneisuutta verrattuna tilanteeseen, jossa asuntolainoja lyhennettäisiin säännöllisesti. Velkaantumisen kasvun

seurauksena korkojen suhteellisen pienikin nousu kasvattaisi nopeasti kotitalouksien korkorasitetta (Kuvio 21).

Kuvio 7. Kotitalouksien velkaantumisaste ja korkorasitus Suomessa

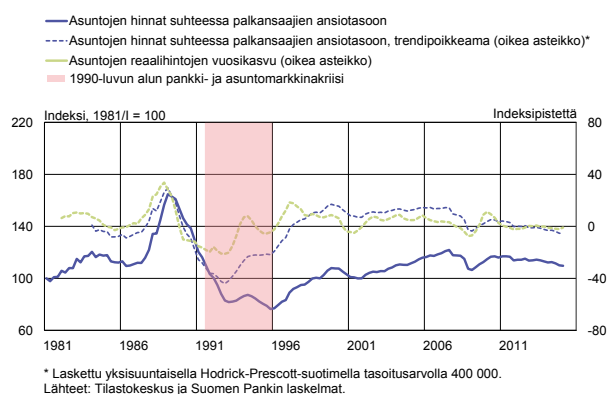

Asuntojen hintakehitys

Asuntojen hintojen nopea kallistuminen ja suuret yliarvostukset ovat edeltäneet useimpia kehittyneissä maissa koettuja pankkikriisejä. Asuntohintakuplien puhkeaminen on puolestaan kärjistänyt kriisejä.

Suomen talouden heikko kehitys on näkynyt asuntojen suhteellisten hintojen kääntymisenä hitaaseen laskuun (Kuvio 8). Hinnat ovat laskeneet 2010-luvulla suhteutettuna niin kuluttajahintoihin, palkansaajien ansiotasoon kuin vuokriinkin. Suhteellisten hintojen lasku jatkui myös vuoden 2014 viimeisellä neljänneksellä.

Kuvio 8. Asuntojen suhteelliset hinnat ja hintojen vuosimuutos

Asuntojen hintojen voimakas lasku voisi supistaa ennätyskellisen velkaisen kotitaloussektorin kulutusta, mikä osaltaan supistaisi kansantalouden kokonaisyksyntää. Tästä seuraava yleisen talouskehityksen heikkeneminen voisi johtaa luottoriskien ja pankkien luottotappioiden kasvuun.

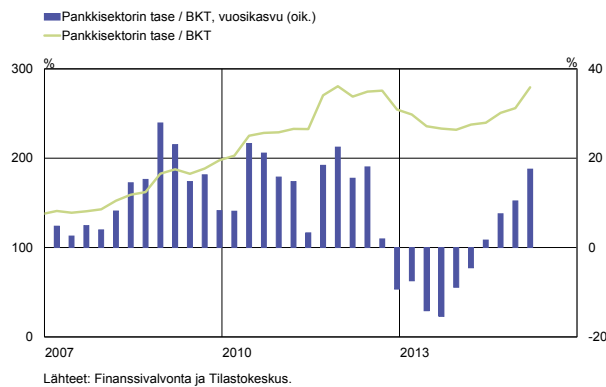
Luottolaitosten toimintaan liittyvät riskit

Luotonannon poikkeuksellisen voimakkaaseen kasvuun on usein liittynyt sellaisia ilmiöitä kuin luottolaitosten taseiden ja velkaantuneisuuden kasvu (omavaraisuussuhteiden pieneneminen), varainhankinnan rakenteen muutoksia ja uusien finanssi-innovaatioiden käytön lisääntymistä. Siten suuret muutokset luottolaitosten taseiden koossa ja rakenteessa tai luottolaitosten toimintatavoissa voivat ilmentää luottolaitosten tappionkantokyvyn heikkenemistä tai riskinoton lisääntymistä.

Pankkisektorin taseen nopea kasvu tai suureksi kasvanut koko suhteutettuna nimelliseen bruttokansantuotteeseen on yksinkertainen kriisejä ennakoiva mittari, joka voi kertoa niin rakenteellisista kuin suhdanneluonteisista haavoittuvuuksista. Suomen pankkisektorin tase kasvoi voimakkaasti viime vuosikymmenen

loppupuolella.⁵ Vuonna 2013 pankkisektorin kokonaistase ja tase/BKT-suhde jonkin verran pienenevät, mutta vuonna 2014 tase ja sen seurauksena tase/BKT-suhde alkoivat taas kasvaa (Kuvio 9).

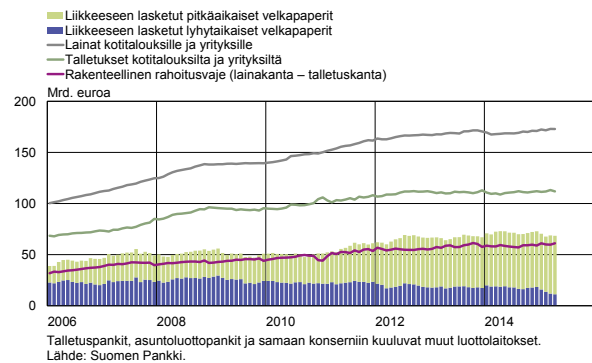
Kuvio 9. Pankkisektorin tase suhteessa BKT:hen

Pankkisektorin varainhankinnan rakenteen haavoittuvuus tai sen nopeat muutokset voivat myös ennakoita tai pahentaa pankkikriisejä. Suomessa pankkisektorin varainhankinta nojautuu suhteellisen paljon markkina-rahoitukseen ja on siten rakenteellisesti altis rahoitusmarkkinoiden stressitilanteille.

Markkinaehtoisen rahoituksen osuus suomalaisten talletuspankkien varainhankinnasta samoin kuin pankkien ns. rakenteellinen rahoitusvaje (pankkien lainakanta miinus talletuskanta) ovat viime vuosina pienentyneet. Sen sijaan Suomen koko luottolaitossektorin rakenteellinen rahoitusvaje on jatkanut kasvuaan (Kuvio 10).⁶ Riskiä pankkien varainhankinnan äkillisestä tyrehtymisestä on kuitenkin vähentänyt viime vuosina se, että pitkäaikaisen velan osuus pankkien markkinaehtoisesta varainhankinnasta on kasvanut.

Kuvio 10. Suomen pankkitoiminnan varainhankinnan rakenne

Riskien hinnoittelu lainanannossa tai arvopaperimarkkinoilla

Pankkien virheellinen riskien arviointi ja hinnoittelu luotonannossa voi luottosuhdanteen vaiheesta riippuen johtaa rahoitusjärjestelmän ja talouskehityksen vakauden kannalta liialliseen tai liian vähäiseen luotonantoon ja riskinottoon. Kun luottosuhdanne voimistuu, riskien aliarviointi niitä hinnoiteltaessa voi voimistaa varallisuushintakuplia ja myöhemmässä vaiheessa kasvattaa pankkien luottotappioita. Suhdanteen laskuvaiheessa taas riskien yliarviointi voi johtaa liian vähäiseen luotonantoon. Vastaavia vaikutuksia voi olla riskien virheellisellä hinnoittelulla arvopaperimarkkinoilla.

Käytännössä on hyvin vaikeaa arvioida, hinnoittelevatko pankit tai arvopaperimarkkinoiden osapuolet ottamiaan riskejä rahoitusjärjestelmän vakauden näkökulmasta oikein. Joillakin yleisillä mittareilla voidaan kuitenkin pyrkiä havaitsemaan räikeimpiä, riskiarvioissa systemaattisesti ilmeneviä, ongelmia.

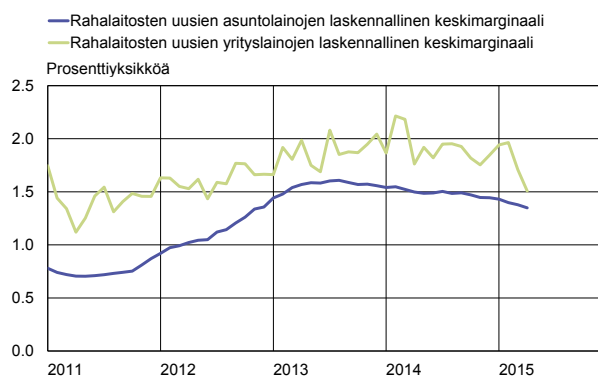
Uusien lainojen laskennallisten korkomarginaalien nopea supistuminen tai huomattava pienuus voivat ilmentää pankkien riskinoton kasvua. Tällaista kehitystä

⁵ Kasvu aiheutui ennen kaikkea Nordea Pankki Suomi Oyj:n taseen kasvusta, mikä oli seurausta koko konsernin johdannaisposition keskittämisestä Suomen tytäryhtiöön.

⁶ Luottolaitossektorin rahoitusvajeen kasvua selittää osaltaan luottolaitoksiin kuuluvan, voimakkaasti talletusaliijämäisen, Kuntarahoituksen rahoitusvaje.

ei ole ollut näkyvissä, vaikka uusien asuntolainojen keskimääräiset laskennalliset marginaalit ovat vuoden 2014 puolesta välistä alkaen hieman kaventuneet. Uusien yritysluottojen laskennallisissa marginaaleissa on puolestaan ollut suuria vaihteluita (Kuvio 11).

Kuvio 11. Rahalaitosten uusien kotitalous- ja yrityslainojen laskennalliset korkomarginaalit

Lähde: Suomen Pankki.

Arvopaperimarkkinoilla liiallinen riskinotto heijastuu sijoittajien vaatimien riskilisien pienemisen kautta osakkeiden ja joukkovelkakirjojen hintoihin ja saattaa aiheuttaa näiden arvopapereiden yliarvostusta. Pitkään pienenä pysynyt volatiliiteetti (Kuvio 12) ja runsas keskuspankkilikviditeetti ovatkin houkutelleet viime vuosina sijoittajia riskinottoon, mikä on näkynyt osakkeiden hintojen nopeana kasvuna ja joukkovelkakirjojen riskilisien pienemisenä.

Etenkin eurooppalaisten suuririskisten yritysjoukkolainojen riskilisät ovat olleet pitkään poikkeuksellisen pienet (Kuvio 12), vaikkakin riskilisissä on nähty viime kuukausien aikana pientä kasvua.

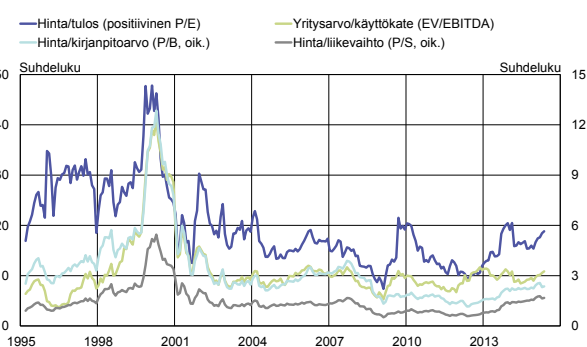
Kuvio 12. Suuririskisten yritysjoukkolainojen riskilisiä ja osakemarkkinoiden volatiliiteetti

Lähde: Bloomberg ja Bank of America Merrill Lynch.

Osakkeiden mahdollista yli- tai aliarvostusta mitataan yleensä suhteuttamalla osakkeen markkinahinta yrityksen tulokseen⁷ (P/E), kirjanpitoarvoon (P/B) tai liikevaihtoon (P/S). Arvostusmittarina voidaan käyttää myös yrityksen velattoman arvon suhdetta sen käyttökatteeseen (EV/EBITDA), joka huomioi P/E-lukua paremmin yrityksen velkaisuuden. Suomen MSCI-osakeindeksille laskettujen arvostusmittareiden mukaan joissakin mittareissa on havaittavissa lievää kasvua tällä vuosikymmenellä (Kuvio 13). Yhdenkään mittarin mukaan Suomessa ei kuitenkaan ole havaittavissa samanlaista yliarvostusta osakkeissa kuin esimerkiksi 2000-luvun alun osakemarkkinakuplaa edeltäneinä vuosina.

Kuvio 13. Suomalaisten osakkeiden arvostusmitarit, MSCI Finland -osakeindeksi

*MSCI Finland -osakeindeksi
Lähde: Bloomberg.

⁷ Vaihtoehtoisesti voidaan käyttää mittaria, joka huomioi vain yritysten positiiviset tulokset, kuten tässä on tehty.

Suomen rahoitusmarkkinoiden stressi-indeksi

Päättyessään muuttuvan lisäpääomavaatimuksen *alennamisesta* Finanssivalvonta voi valtiovarainministeriön asetuksen mukaan ottaa huomioon häiriöt luottolaitosten markkinaehtoisessa varainhankinnassa tai muualla rahoitusjärjestelmässä.

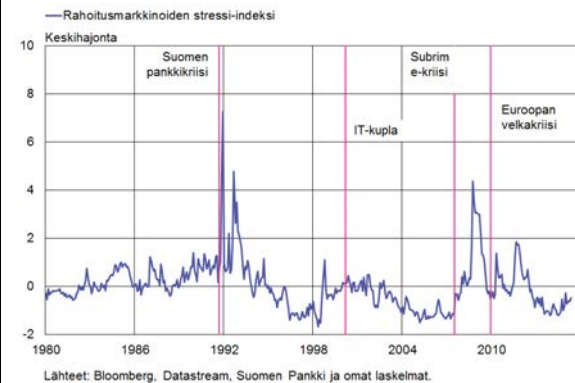
Rahoitusjärjestelmän toimintahäiriöitä voidaan kuvata esimerkiksi rahoitusmarkkinoiden stressi-indeksillä, jossa yhdistetään rahoitusmarkkinoiden eri osaluokkien epävarmuutta kuvaavat mittarit yhdeksi indeksiksi. Suomen rahoitusmarkkinoiden stressi-indeksi yhdistää informaatiota pankkisektorilta sekä raha-, velkakirja-, valuutta- ja osakemarkkinoilta (Kuvio 14).

Indeksin tarkoitus on antaa kattava ja ajankohtainen kuva rahoitusmarkkinoiden sen hetkisestä tilasta ja mahdollisesta stressistä. Indeksistä koostuu viidestä alaindeksistä, jotka kuvaavat edellä mainittuja rahoitusmarkkinoiden osa-alueita. Jokainen alaindeksi koostuu useasta markkinakohtaisesta riskimittarista, jotka ovat perinteisiä riskiä ja epävarmuutta kuvaavia tunnuslukuja, kuten volatilitteetti, arvonmenetykset ja riskipremio.⁸

Suomen rahoitusmarkkinoiden stressi-indeksi reagoi voimakkaasti historiassa koettuihin toimintahäiriöihin rahoitusmarkkinoilla, kuten 1990-luvun alun pankkikriisiin, 2000-luvun alun osakekuplan puhkeamiseen sekä 2000-luvun lopun finanssikriisiin. Indeksien arvo on pysynyt pienenä vuoden 2012 syksystä alkaen. Vuoden 2014 syksystä indeksi on kuitenkin ollut hieman noususuunnassa. Verrattuna vuoden 2015 alkuun alaindeksistä valuutta- ja velkakirjamarkkinoiden alaindeksit ovat nousseet. Osakemarkkinoiden alaindeksi on puolestaan laskenut. Rahamarkkinoiden

ja pankkisektorin alaindeksit ovat pysyneet lähes ennallaan.

Kuvio 14. Suomen rahoitusmarkkinoiden stressi-indeksi

⁸ Katso lisää stressi-indeksistä tutkimusartikkelista Huotari (2015)

”Measuring financial stress – A country specific stress index for Finland”, Suomen Pankin keskustelualoite 7/2015.

2.2 Asuntoluotonantoon liittyvät vakausuhkat

Asuntoluotonannon ja -markkinoiden haavoittuvuuksia kuvaavat riskimittarit⁹ eivät lyhyellä aikavälillä ennakoivat asuntomarkkinälähtöisten vakausuhkien merkittävää kasvua nykyisestä. Asuntoluotonannon pitkään jatkunut väheneminen on tasaantunut alkuvuoden 2015 aikana, ja asuntolainojen kysynnässä on vilkastumisen merkkejä. Voimakasta käännettä Suomen taloudessa tai asuntomarkkinoilla ei kuitenkaan ole nähtävissä, vaan suhdanteiden odotetaan pysyttelevän toistaiseksi vaiheina. Kotitalouksien huomattavaan velkaantuneisuuteen ja asuntojen hintakehitykseen liittyvät haavoittuvuudet säilyvät makrovakauden kannalta merkittävänä epävarmuuden lähteenä. Näiden haavoittuvuuksien laajamittainen purkautuminen rahoitusjärjestelmän ja reaalityalouden tappioksi ei lähivuosia koskevien ennusteiden valossa ole kuitenkaan todennäköistä.

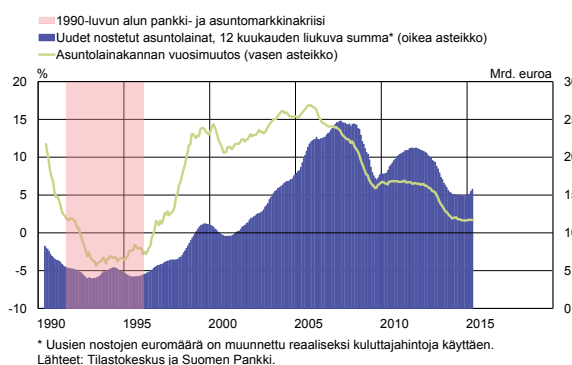
Asuntoluottosuhdanne ohittamassa toisen aallon pohjansa

Asuntoluotonanto on ollut viime vuosina historiaansa nähden vaisua, joskin luottosuhdanteen pitkään jatkunut vaimentuminen päättyi loppuvuoden 2014 aikana. Asuntolainakannan kasvuvauhti ja uusien asuntolainojen kysyntä ovat hieman piristyneen alkuvuoden 2015

⁹ Tässä luvussa tarkasteltavien riskimittareiden (indikaattoreiden) on havaittu varhaisessa vaiheessa varoittavan asuntoluotonantoon ja -markkinoihin liittyvien haavoittuvuuksien kehittymisestä ennen niiden purkautumista kriisin puhkeamisen myötä. Ks. esim. ESRB (2014) The ESRB handbook on operationalising macro-prudential policy in the banking sector ja Suomen Pankki (2014) Euro ja talous

aikana ja asuntoluottosuhdanne näyttää ohittaneen toisen aallon pohjansa vuoden 2009 taantuman jälkeen (Kuvio 15). Suomen kotitalouksien asuntolainakannan vuosikasvu on nopeutunut 1,7 prosenttiin ja uusien asuntolainojen vuosinostot ovat kasvaneet euromääräisesti.

Kuvio 15. Uudet nostetut asuntolainat ja asuntolainakannan vuosimuutos Suomessa

Kotitalouksien luotonkysynnän odotetaan jatkuvan hieman vuoden takaista vilkkaampana.¹⁰ Luotonkysynnän merkittävästä lisääntymisestä lähivuosina ei kuitenkaan ole vahvoja ennusmerkkejä Suomen vaiheena jatkuvan talouskehityksen vuoksi. Kuluttajien luottamus talouteen on kuitenkin vahvistunut syksyn 2014 jälkeen ja on keväällä 2015 ylittänyt pitkän aikavälin keskimääräisen tason.¹¹

Kotitalouksien velkaantuneisuuden kasvu jatkuu trendiään hitaampana

Kotitalouksien velkaantuminen suhteessa tuloihin on jatkunut taantuman pitkittymisestä huolimatta, ja velkaantuneisuus on ennätyskellisen korkea. Vuoden 2014 lopussa kotitalouksien lainakannan ja käytettä-

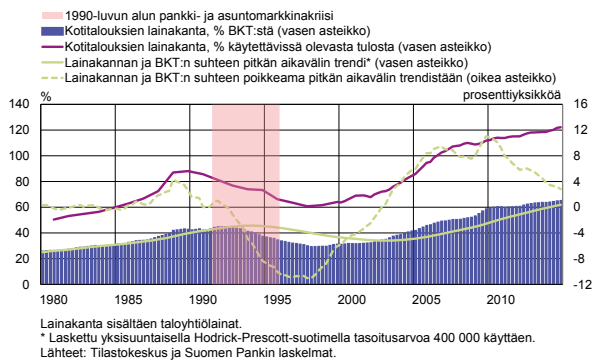
2/2014, kehikko 2 "Asuntovakuudellisen luotonannon riskejä osoittavat indikaattorit".

¹⁰ Ks. myös Finanssialan Keskusliiton Pankkibarometri I/2015 (17.3.2015).

¹¹ Tilastokeskus (2015) Kuluttajabarometri, toukokuu 2015.

vissä olevan vuositulon suhde oli 122,2 %, kun se neljännesvuotta aiemmin oli 121,7 % ja vuotta aiemmin 118,5 %.¹² Kotitalouksien lainakanta on historiallisen suuri myös BKT:hen suhteutettuna (64,7 % vuoden 2014 lopussa). Tämän suhdeluvun poikkeama pitkän aikavälin trendistään on kuitenkin pienentynyt vuodesta 2010 alkaen, mikä kertoo luottosuhdanteen vaimentumisesta 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen kehitykseen nähden (Kuvio 16).

Kuvio 16. Kotitalouksien velkaantuneisuus Suomessa

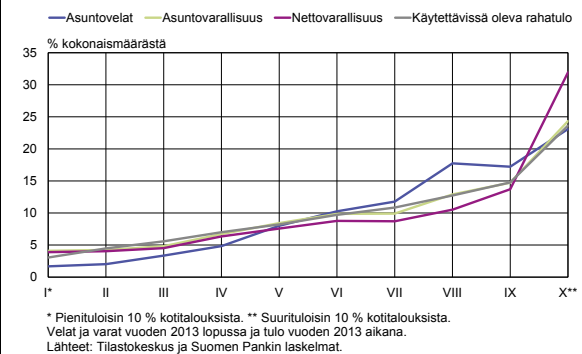
Asuntovelat ja -varat keskittyneet suurituloisille

Kokonaiskuva kotitalouksien varallisuudesta on säilynyt pitkään muuttumattomana. Asuntovarallisuus muodostaa varallisuudesta suurimman osan, mikä voimistaa kotitalouksien herkkyyttä asuntojen hintojen voimakkaiden heilahteluiden suhteen. Pitkällä aikavälillä kotitalouksien velat ovat kasvaneet suhteessa varallisuuteen hitaammin kuin suhteessa tuloihin, mikä kertoo asuntovelkojen ja asuntovarallisuuden samanaikaisesta voimakkaasta kasvusta. Asuntolainojen takaisinmaksuaikojen pidentyminen 1990-luvun tilanteeseen verrattuna on osaltaan myötävaikuttanut tähän.

¹² Lainakanta mukaan lukien kotitalouksien taloyhtiölainat, joita vuoden 2014 lopussa oli Tilastokeskuksen arvion mukaan 12,9 mrd. euroa. Kotitalouksien koko lainakanta oli 132,3 mrd. euroa.

Valtaosa asuntovelosta ja asuntovarallisuudesta on suurituloisimmilla kotitalouksilla (Kuvio 17). Suurituloisimmilla on myös eniten nettovarallisuutta (reaali- ja rahoitusvarallisuus vähennettynä kokonaisveloilla). Varallisuuteensa nähden voimakkaasti velkaantuneita on eniten vähävaraisimpien kotitalouksien joukossa, kun taas tuloihinsa nähden voimakkaasti velkaantuneita kotitalouksia on tasaisemmin varallisuudeltaan erilaisten kotitalouksien joukossa.¹³

Kuvio 17. Asuntovelan, asuntovarallisuuden, nettovarallisuuden ja tulojen jakautuminen kotitalouksien kesken: osuudet kokonaismäärästä tuloikymmenyksittäin Suomessa

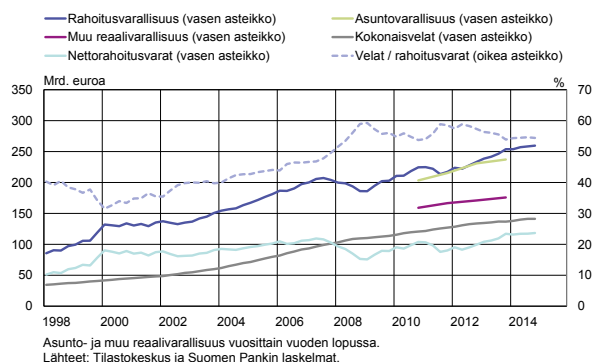

Kotitalouksien kokonaisvelat¹⁴ suhteessa rahoitusvarallisuuteen ovat historiaansa nähden huomattavan suuret, mutta tilanne on pysynyt jokseenkin ennallaan vuoden 2008 jälkeen (Kuvio 18). Rahoitusvarallisuus ja nettorahoitusvarat ovat viime vuosina kasvaneet sijoitusvarallisuuden lisääntymisen myötä.

¹³ Enemmän aiheesta ks. Tilastokeskus (2015) Kotitalouksien varallisuus 2013.

¹⁴ Rahoitustilinpidon mukaiset laina- ja muut velat.

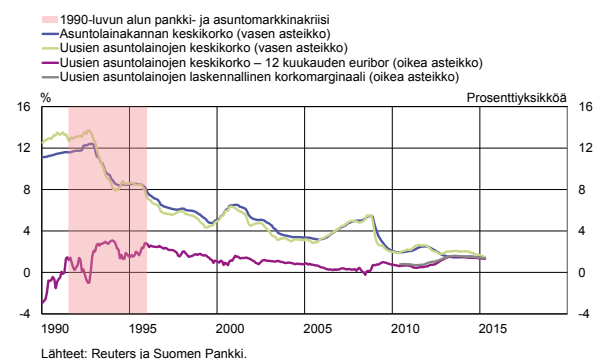
Kuvio 18. Kotitalouksien varallisuus Suomessa

Velkataakan kasvu lisää korkoriskiä

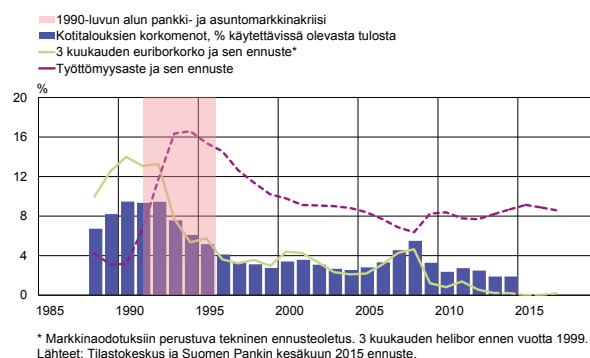
Euroalueen talouskasvua tukeva kevyt rahapolitiikka pitää Suomessa asuntolainojen viitekorkoina yleisesti käytetyt euriborkorot lähivuosina erittäin matalina (Kuvio 20). Suomessa markkinakorkojen muutokset välittyvät asuntolainojen korkoihin verrattain nopeasti ja voimakkaasti, joten korkojen laskun myötä koko asuntolainakannan keskiporko on laskenut historiallisen alhaiselle tasolle alle 1,4 prosenttiin. Myös uusien asuntolainojen keskiporko on viime kuukausina laskenut, kun viitekorkojen alenemisen lisäksi lainamarginaalit ovat kaventuneet vuoden 2013 suurimmista luvuistaan. Alkuvuonna 2015 uusien asuntolainojen keskimarginaali supistui alle 1,4 prosenttiyksikköön (Kuvio 19).

Kuvio 19. Asuntolainakannan keskiporko ja uusien asuntolainojen keskiporko ja keskimarginaali Suomessa

Kotitalouksien suureen velkaantuneisuuteen liittyvien vakausuhkien laukeaminen pankkien ja reaali talouden tappioiksi riippuu kotitalouksien velanhoitokyvystä ja mahdollisuuksista kuluttaa. Ennustetun talouskehityksen valossa kotitalouksille myönnettyihin lainoihin liittyvissä suurissa luottoriskeissä ei lähivuosina ole nähtävissä suurta muutosta. Markkinaodotuksiin perustuvan teknisen korkoennusteen ja työmarkkinoiden ennustetun kehityksen perusteella toimintaympäristö säilyy kotitalouksien velanhoitokykyä ylläpitävänä (Kuvio 20).

Kuvio 20. 3 kuukauden euribor ja työttömyysaste Suomessa

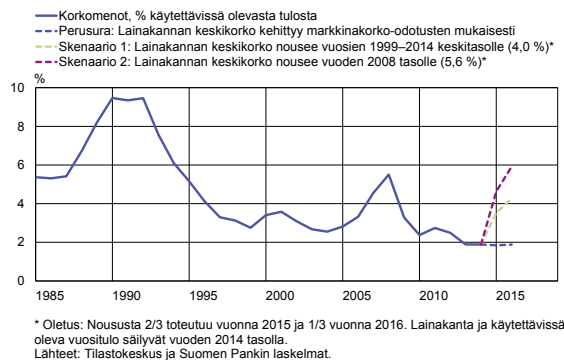

Negatiiviset sokit, jotka johtaisivat esimerkiksi työttömyyden huomattavaan lisääntymiseen ja varallisuus hintojen merkittävään laskuun, vähentäisivät kotitalouksien kulutusta, supistaisivat asuntoinvestointeja ja kasvattaisivat pankkien luottoriskejä sekä kotitalouksien yritysluotonannossa. Negatiivisten kerrannaisvaikutusten myötä tämä heikentäisi entisestään luotonannon ja hauraan talouskasvun elpymisen edellytyksiä.

Kotitalouksien velkaantuneisuuden kasvu korostaa korkoriskien merkitystä erityisesti pitkällä aikavälillä. Valtaosa kotitalouksien lainoista on vaihtuvakorkoisia, mikä tekee kotitalouksien velanhoitokyvystä ja kulutus- ja investointipäätöksistä herkkiä markkinakorkojen muutoksille. Viitteellisellä vaihtoehdoislaskelmalla voidaan havainnollistaa, miten korkotason äkillinen

nousu nykytilanteessa vaikuttaisi kotitalouksien korkorasitukseen, jos muut tekijät pysyisivät ennallaan (Kuvio 21). Kotitalouksien korkorasitus pysyy lähivuosina todennäköisimmin pienenä (perusura). Historia on kuitenkin osoittanut, että huomattavasti suurempaan korkorasitukseen tulee varautua (skenaariot 1 ja 2).

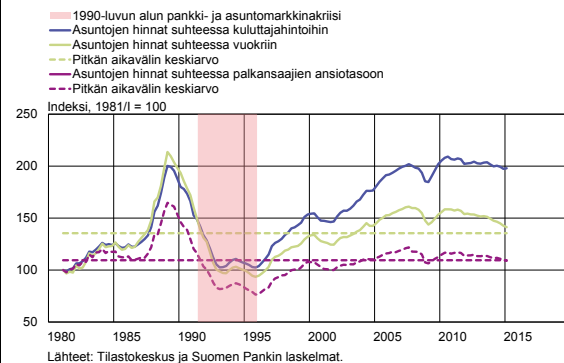
Kuvio 21. Kotitalouksien arvioitu korkorasitus Suomessa eri korkoskenaarioissa

Asuntojen hinnat hitaassa laskussa

Suomen talouden taantuma on näkynyt asuntomarkkinoilla verrattain pehmeänä mutta pitkäaikaisena laskuna. Vanhojen osakeasuntojen reaaliset hinnat ovat laskeneet maltillisesti ja olivat vuoden 2015 ensimmäisellä neljänneksellä runsaat 5 % halvemmat kuin syksyllä 2010 ja jokseenkin samat kuin kalleimmillaan vuonna 1989 (Kuvio 22). Asuntojen hintojen vähittäinen lasku on ollut yhdenmukaista kotitalouksien luotonkysynnän vaimeuden kanssa. Matala korkotaso on kuitenkin ylläpitänyt luottamusta ja säilyttänyt asuntojen hintakehityksen verrattain vahvana vaisuun talouskehitykseen nähden.

Kuvio 22. Asuntojen suhteelliset hinnat Suomessa

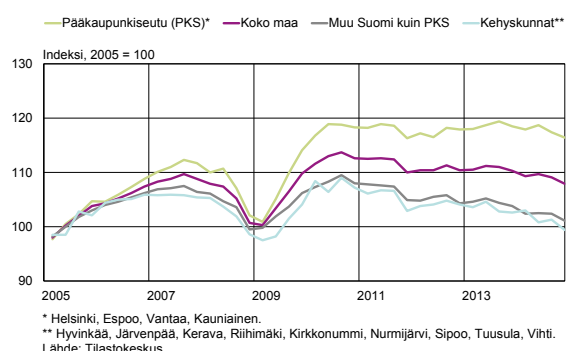
Vuonna 2010 alkanut asuntojen hintojen lasku suhteessa vuokriin ja palkansaajien ansiotasoon on jatkunut.¹⁵ Kummankin mittarin mukaan asuntojen suhteelliset hinnat ovat lähestyneet pitkän aikavälin keskiarvotasoaan, eivätkä poikkeamat anna viitteitä merkittävästä ylihinnoittelusta. Asuntojen hintojen tuleva kehitys on kuitenkin merkittävä epävarmuuden lähde makrovakauden näkökulmasta.

Asuntomarkkinoiden arvostustason arviointiin liittyvä poikkeus epävarmuutta. Lisäksi asuntojen hintakehityksen alueelliset erot ovat merkittäviä sekä kysyntä- että tarjontatekijöiden vuoksi. Asuntojen hintakehitys on viime vuosina ollut vahvinta pääkaupunkiseudulla ja eräissä maakuntakeskuksissa (Kuvio 23). Kasvukeskusten ulkopuolella hintojen lasku on paikotellen ollut selvästi jyrkempää kuin koko maassa keskimäärin.

¹⁵ Asuntojen hintojen ja ansiotason suhteellinen kehitys kuvastaa asuntojen hintojen kohtuullisuutta ostajien näkökulmasta, kun taas

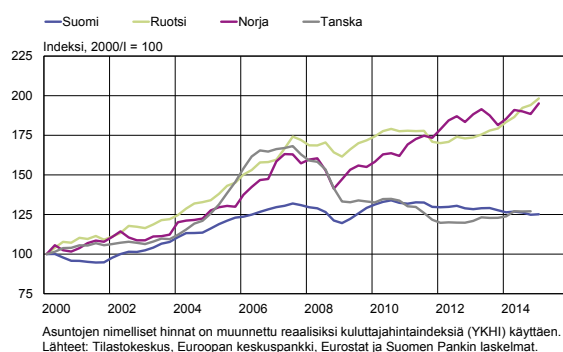
asuntojen hintojen ja vuokrien suhde on käsitteellisesti yhdenmukainen osakemarkkinoiden P/E-luvun kanssa.

Kuvio 23. Asuntojen reaaliset hinnat eräillä alueille Suomessa

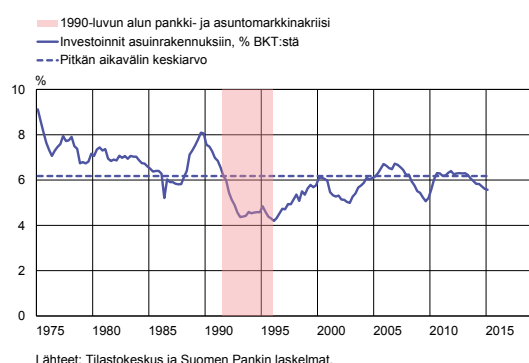
Asuntomarkkinoiden suhdanteet voivat erota merkittävästi myös maittain. Pohjoismaista Ruotsissa ja Norjassa asuntojen reaaliset hinnat ovat edelleen nousseet vuoden 2009 taantuman ja velkakriisin kärjistymisen jälkeen (Kuvio 24). Tanskassa asuntojen hinnat laskivat merkittävästi finanssikriisin puhjettua. Näiden maiden kehitykseen verrattuna Suomessa asuntojen hintakehitys on ollut varsin maltillista sekä ennen finanssikriisin puhkeamista että sen jälkeen.

Kuvio 24. Asuntojen reaaliset hinnat Pohjoismaissa

Asuntorakentamisen suhdannetilanne on pysynyt Suomessa vaimeana, mikä näkyy asuinrakennusinvestointien vähenemisenä muuhun taloudelliseen toimeliaisuuteen nähden. Asuinrakennusinvestointien osuus BKT:stä oli vuonna 2014 ja vuoden 2015 ensimmäisellä neljänneksellä pienempi kuin pitkällä aikavälillä keskimäärin (Kuvio 25).

Kuvio 25. Asuinrakennusinvestointien osuus BKT:stä Suomessa

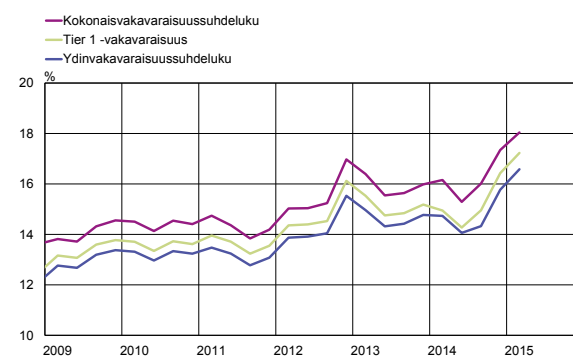
3 Suomalaisien luottolaitosten vakavaraisuus ja systeeminen merkittävyys

3.1 Suomen pankkisektorin vakavaraisuus

Suomalaisten talletuspankkien vakavaraisuus on säilynyt vahvana heikosta taloustilanteesta huolimatta. Pankit ovat kasvattaneet omia varoja hankkimalla uusia pääomia ja kerryttämällä voittovaroja. Taseen laatua kuvaava järjestämättömien saamisten määrä on kasvanut määritelmämuutoksen vuoksi, mutta vertailukelpoin luvin se on pysynyt ennallaan.

Suomen pankkisektorin vakavaraisuus oli kokonaisuudessaan vahva maaliskuun 2015 lopussa (Kuvio 26). Talletuspankkien ydinvakavaraisuussuhde (Core Tier 1) oli maaliskuun 2015 lopussa 16,6 % (12/2014:15,8 %), joka on suurempi kuin pidemmän ajan keskiarvo (5 vuoden keskiarvo: 14,0 %). Vakavaraisuudeltaan heikoimman suomalaisen pankin ydinvakavaraisuussuhde oli 11,2 %.

Kuvio 26. Pankkisektorin vakavaraisuussuhdeluvut

Lähde: Finanssivalvonta.

Vakavaraisuussuhdelukujen paraneminen on pääosin perustunut pääomien hankintaan ja voittovarojen kerryttämiseen. Pääomien kasvun lisäksi vakavaraisuussuhdeluvun paranemiseen on vaikuttanut vähäisemmässä määrin myös riskipainotettujen saamisten määrän pieneneminen, kun luottoriskin sisäisten mallien käyttöä on lisätty ja jo käytössä olleita malleja päivitetty.

Pankkisektorin omat varat ovat kasvaneet vuoden 2014 kesäkuun lopulta 2,6 mrd. eurolla. Tästä kasvusta tammi-maaliskuun 2015 osuus on noin 650 milj. euroa. Omat varat muodostuvat lähes kokonaan ydinpääomasta (92 %) ja ovat siten laadultaan hyvät. Muiden ensisijaisten omien varojen (AT1) osuus oli 4 % ja toissijaisten omien varojen 4 % omista varoista.

Vuoden 2015 alusta pankkien vakavaraisuusvaatimus on ollut 10,5 %. Se koostuu 8 prosentin minimi-

vaatimuksesta ja 2,5 prosentin kiinteästä lisäpääoma-vaatimuksesta, joka on täytettävä ydinpääomalla. Maaliskuun 2015 lopussa pankkisektorin omat varat ylittivät tämän uuden vakavaraisuussäätelyn mukaisen yhteenlasketun 10,5 prosentin kokonaisvaatimuksen 9,4 mrd. eurolla.

Pankkisektorin riskipainotetut saamiset olivat maaliskuun 2015 lopussa 124,4 mrd. euroa, mikä vastaa pääomapuskurit sisältävän 10,5 prosentin vakavaraisuusvaatimuksen mukaisesti laskettuna 13,1 mrd. euron pääomavaadetta. Luottoriskin riskipainotetut saamiset muodostavat 83 % eri riskilajien yhteenlasketuista riskipainotetuista saamisista.

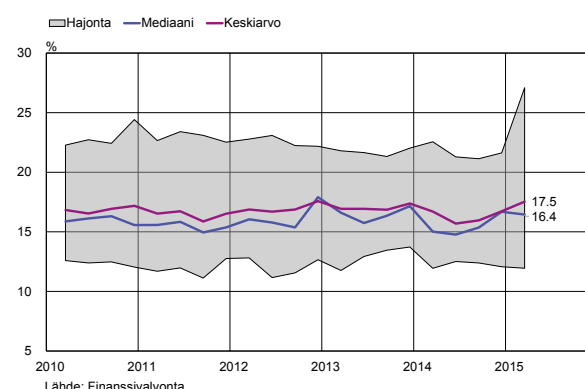
Vuonna 2014 nettomääräiset arvonalentumistapit kasvoivat 21 % edellisestä vuodesta 186 milj. euroon, mutta olivat edelleen pienet luottokantaan suhteutettuna. Joulukuun 2014 lopussa järjestämättömiä saamia oli Euroopan pankkiviranomaisen EBA:n¹⁶ uuden määritelmän mukaisesti laskettuna 4,4 mrd. euroa eli noin 1,8 % talletuspankkien bruttomääräisestä eli arvonalentumiset sisältävästä luotonannosta ja viearaan pääoman ehtoista arvopapereista. Vanhan määritelmän mukaisesti laskettuna järjestämättömät saamiset säilyivät ennallaan vuonna 2014.

¹⁶ EBA:n uusi järjestämättömien saamisten määritelmä on kattavampi kuin Finanssivalvonnan aikaisemmin käyttämä määritelmä. Uuden määritelmän mukaisesti laskettu järjestämättömien saamisten määrä ja siitä lasketut suhdeluvut eivät ole vertailukelpoisia aikaisempien lukujen kanssa.

¹⁷ Kuviossa on Säästöpankkiryhmää, POP Pankki -ryhmää ja OP Ryhmää käsitelty kutakin yhtenä kokonaisuutena. Hajonnassa ei ole siten mukana yksittäisten paikallspankkien lukuja.

¹⁸ Uuden vakavaraisuusasetuksen (CRR) säännösten mukaisesti laskettuna suhdeluku ei ole vertailukelpoinen aikaisemmin esitettyjen

Kuvio 27. Kokonaisvakavaraisuussuhdelukujen hajonta¹⁷

Luottolaitossektorin omavaraisuussuhde¹⁸ hyvällä tasolla

Suomen luottolaitossektorin omavaraisuussuhde oli maaliskuun 2015 lopussa 4,6 % (12/2014: 4,6 %).¹⁹ Baselin pankkivalvontakomitea on ehdottanut, että omavaraisuussuhteen vähimmäisvaatimus olisi 3 %, mutta EU-tasolla omavaraisuussuhteelle ei ole vielä määritetty sitovaa vähimmäisvaatimusta.

EBA:n tulee toimittaa Euroopan komissiolle 31.10.2016 mennessä raportti, jossa arvioidaan muun muassa mahdollisuutta asettaa erisuuruksia (myös pienempiä) omavaraisuussuhdevaatimuksia erilaisilla liiketoimintamalleilla toimiville pankeille, omavaraisuusasteen tehokkuutta sääntelytyökaluna ja mahdollisen sitovan vähimmäisomavaraisuussuhteen vaikutuksia pankkien toimintaan. Mahdolliset sitovat omavarai-

lukujen kanssa. Suhdeluku lasketaan seuraavalla kaavalla: ensisijaiset omat varat / taseen loppusumma ottaen lisäksi huomioon vakavaraisuusasetuksessa (CCR) tarkemmin säädettävällä tavalla taseen ulkopuoliset sitoumukset.

¹⁹ Omavaraisuusasteen laskentatapa uudistuu tammikuussa 2015 julkaistun delegoidun asetuksen 2015/62 myötä. Delegoidun asetuksen implementointiin vaadittavia raportointilomakkeita ei kuitenkaan ole vielä julkaistu eivätkä ne ole käytössä. Tästä johtuen valvottavat raportoivat viranomaisille aiemman määritelmän mukaiset omavaraisuustiedot vielä vanhoilla lomakkeilla.

suussuhteen raja-arvot tullaan määrittämään EBA:n raportin pohjalta. EU:n vakavaraisuusasetuksen mukaan omavaraisuussuhteen pankkikohtainen julkaisuvelvollisuus tuli voimaan 1.1.2015.

3.2 Suomen rahoitusjärjestelmän kannalta merkittävät luottolaitokset

Euroopan pankkiviranomaisen määrittelemän tunnistamismenetelmän perusteella Suomessa systemisesti merkittäviä luottolaitoksia ovat Nordea Pankki Suomi Oyj, OP Ryhmä, Danske Bank Oyj ja Kuntarahoitus. Seuraavassa käytettävän laskentamenetelmän mukaiset, luottolaitoksen arvioidun systemisen merkittävyyden perusteella asetettavat, lisäpääomavaatimukset ovat 2 % Nordea Pankki Suomelle ja OP Ryhmälle sekä 0,5 % Danske Bankille ja Kuntarahoitukselle.

Lisäpääomavaatimukset ehkäisevät luottolaitosten pääomatasojen heikentymistä ja vähentävät siten riskejä, joita systemisesti merkittäviksi arvioitujen luottolaitosten vakavat ongelmat aiheuttaisivat kansalliselle rahoitusjärjestelmälle ja taloudelle. Yksittäisenä toimenpiteenä lisäpääomavaatimusten asettamisen haitalliset vaikutukset luottojen hintaan olisivat todennäköisesti lievät muun muassa siksi, että systemisesti merkittäviksi tunnistetut luottolaitokset jo täyttävät tiukentuvat vaatimukset.

Rahoitusjärjestelmän kannalta merkittävät (systemisesti merkittävät) luottolaitokset ovat sellaisia luottolaitoksia, joiden maksukyvyttömyys tai muut vakavat

ongelmat voisivat aiheuttaa merkittäviä ongelmia koko rahoitusjärjestelmälle tai kansantaloudelle. Rahoitusjärjestelmän vakauden turvaamiseksi systemisesti merkittäviksi tunnistetuille luottolaitoksille voidaan asettaa EU:n vakavaraisuussäännösten mukaisia lisäpääomavaatimuksia.

Baselin pankkivalvontakomitea on määritellyt kansainvälisesti yhdenmukaiset tunnistamiskriteerit ja lisäpääomavaatimukset *globalilla tasolla systemisesti merkittävillä pankeilla* (Global Systemically Important Banks, G-SIB). EU:n vakavaraisuussäännöstö antaa kansallisille makrovakausviranomaisille puolestaan mahdollisuuden asettaa *kansallisen rahoitusjärjestelmän kannalta merkittävillä luottolaitoksilla* (Other Systemically Important Institutions, O-SII) erillisen, enintään 2 prosentin suuruisen lisäpääomavaatimuksen ("O-SII-vaatimuksen"). Tässä artikkelissa tarkastellaan Suomen rahoitusjärjestelmän kannalta merkittävien luottolaitosten tunnistamista ja näille luottolaitoksille asetettavia lisäpääomavaatimuksia.

EU:n vakavaraisuusdirektiivi sallii lisäksi kansallisen makrovakausviranomaisen asettaa maan kaikille luottolaitoksille tai osalle niistä ns. *järjestelmäriskipuskurivaatimuksen*, jonka tarkoitus on lieventää kansallisen pankkijärjestelmän suuren koon tai keskittyneisyyden kaltaisten rakenteellisten haavoittuvuuksien aiheuttamia riskejä. Tätä vaatimusta ei toistaiseksi ole sisällytetty Suomen kansalliseen lainsäädäntöön.

Tunnistamisperusteet

Rahoitusjärjestelmän kannalta merkittävällä luottolaitoksella (systemisesti merkittävä luottolaitos, "O-SII-luottolaitos") tarkoitetaan luottolaitostoiminnasta annetun lain mukaan luottolaitosta,

1. jonka taseen loppusumma on vähintään miljardi euroa ja

2. jonka maksukyvyttömyys vaarantaisi Suomen tai Euroopan unionin muun jäsenvaltion rahoitusmarkkinoiden vakauden.²⁰

Finanssivalvonnan on luottolaitoslain mukaan vuosittain tunnistettava systemisesti merkittävät luottolaitokset ja luokiteltava ne viiteen mahdolliseen luokkaan niiden arvioidun systemisen merkittävyyden perusteella.

Euroopan pankkiviranomaisen (EBA) ohjeet systemisesti merkittävien luottolaitosten tunnistamisperusteista ja systemisen merkittävyyden mittaamisesta tulivat voimaan 1.1.2015.²¹ Tunnistamisessa käytettäviä pakollisia tunnuslukuja on kymmenen (Taulukko 1).

Systemisesti merkittävien luottolaitosten tunnistaminen tehdään kahdessa vaiheessa.²²

(i) Lasketaan luottolaitoksille niiden systemistä merkittävyyttä mittaava pistearvo pakollisten tunnuslukujen avulla. EBA:n määrittelemän kynnyksen ylittävät luottolaitokset luokitellaan systemisesti merkittäviksi. Luottolaitokset jaetaan viiteen mahdolliseen luokkaan niiden saamien pistearvojen perusteella. Luottolaitoksen pistemäärää määrää lähtökohtaisesti luottolaitokselle asetettavan lisäpääomavaatimuksen suuruuden.

(ii) Arvioidaan, tulisiko muita luottolaitoksia nimetä systemisesti merkittäviksi käyttämällä arvioinnissa myös EBA:n suosittelemia valinnaisia tunnuslukuja ja harkintaa.

Taulukko 1. Tunnistamisperusteet ja tunnusluvut

Perusteet	Tunnusluvut
Koko	Osuus koko sektorin taseesta
Merkittävyys / korvattavuus	Osuus luotonannosta Osuus yleisön talletuksista Osuus kotimaisista maksuista
Kytkeytyneisyys	Osuus veloista rahoitussektorille Osuus saamisista rahoitussektorilta Osuus velka-arvopapereista
Monimutkaisuus / rajat ylittävä toiminta	Osuus OTC-johdannaisista Osuus ulkomaisista veloista Osuus ulkomaisista saamisista

Taulukossa 1 esitettyjen tunnuslukujen avulla luottolaitoksille lasketaan niiden systemistä merkittävyyttä mittavat pisteet (Taulukko 1). Tunnusluvuilla mitataan luottolaitosten *suhteellista* merkittävyyttä keskeisissä luottolaitostoiminnoissa. Kukin luottolaitokselle laskettu tunnusluku kuvaa luottolaitoksen prosenttiosuutta (peruspisteosuutta) koko sektorin yhteenlasketuista tase-eristä (esim. luottolaitoksen prosenttiosuus kaikkien suomalaisten luottolaitosten yhteenlasketuista taseista).

Kokoa kuvaavan tunnusluvun paino pisteiden laskennassa on 25 % ja muiden yksittäisten tunnuslukujen paino 8,33 %. Luottolaitokset, joiden keskimääräiset painotetut pisteet ovat vähintään 3,5 % (eli 350 peruspistettä), nimetään lähtökohtaisesti suoraan systemisesti merkittäviksi.²³

Kansallinen makrovakausviranomainen voi muuttaa automaattisen systemisen merkittävyyden alarajaa ottamalla huomioon muun muassa kansallisen luottolaitossektorin erityispiirteet ja pisteiden jakautumisen. Harkintavalta on 0,75 prosenttiyksikköä molempiin

²⁰ Laki luottolaitostoiminnasta (jatkossa luottolaitoslaki), luku 10:8§

²¹ EBA/GL/2014/10

²² EBA/GL/2014/10

²³ EBA/GL/2014/10

suuntiin. Harkintavaiheessa tehty muutos on perusteltava. EBA:n ohjeen mukaan luottolaitosta, jonka pisteet eivät ylitä 0,045 prosenttia, ei tule nimetä systemisesti merkittäväksi edes harkinnan perusteella.

Finanssivalvonnan tekemissä laskelmissa sovelletaan mekaanisesti EBA:n laskentamenetelmää. Kynnysarvojen mahdollisen muuttamisen vaikutus ja arvio valinnaisten tunnuslukujen käyttötarpeesta sekä niihin liittyvistä näkökohdista esitetään edempänä.

Lisäpääomavaatimuksen kalibrointi

Systemisesti merkittävillä luottolaitoksille asetettavien lisäpääomavaatimusten kalibroinnin lähtökohtana on pisteytyksen mukainen luottolaitoksen arvioitu systeeminen merkittävyys. Mitä suurempi luottolaitoksen saama pistemäärä on, sitä suurempi lisäpääomavaatimus asetetaan.²⁴ Luottolaitoslain mukaisesti Finanssivalvonnan tulee luokitella luottolaitokset niiden arvioitun systeemisen merkittävyyden perusteella viiteen eri luokkaan, joista alimpaan luokkaan kuuluvien lisäpääomavaatimus on lähtökohtaisesti 0 %. Muihin luokkiin kuuluvien lisäpääomavaatimukset kasvavat 0,5 prosenttiyksikön välein siten, että ylimpään (viidenteen) luokkaan kuuluvien luottolaitosten lähtökohtainen lisäpääomavaatimus on 2 %.

Kynnysarvojen kalibroinnin lähtökohdaksi otettiin 3,5 prosenttiyksikön suuruiset välit siten, että alle 3,5 prosentin suuruiset pisteet saavat luottolaitokset sijoitetaan alimpaan luokkaan (0 prosentin lisäpääomavaatimus) ja yli 14 prosentin suuruiset pisteet saavat ylimpään viidenteen luokkaan (Taulukko 2). Kalibroinnin lineaarinen rakenne on linjassa ns. G-SIFI (Global Systemically Important Institutions) tarkastelukehikon kanssa.

Taulukko 2. Lisäpääomavaatimukset

Luokka	O-SII-pisteraja	Lisäpää-oma
1	OSII% < 3,5	0,0 %
2	3,5 ≤ O-SII% < 7,0	0,5 %
3	7,0 ≤ O-SII% < 10,5	1,0 %
4	10,5 ≤ O-SII% < 14,0	1,5 %
5	14,0 ≤ O-SII%	2,0 %

Suomalaisten luottolaitosten systeeminen merkittävyys

EBA:n pakollisilla, vuoden 2014 lopun tilanteen mukaisilla tunnusluvuilla tehtyjen laskelmien perusteella neljä suomalaista luottolaitosta tulisi luokitella systemisesti merkittäviksi: Nordea Pankki Suomi Oyj, OP Ryhmä, Danske Bank Oyj ja Kuntarahoitus Oyj (Taulukko 3).

Nordea Pankki Suomen saama suuri pistemäärä johtuu sen suuren taseen lisäksi erityisesti pankin suuresta suhteellisesta osuudesta maksujen välityksessä, johdannaistoiminnassa ja ulkomaantoiminnassa. Paikallisuuspankkien ja säästöpankkien ryhmässä ei ole pankkeja, jotka ylittäisivät systeemisen merkittävyyden pisterajan. Pisterajan (3,5 %) muuttaminen 0,75 prosenttiyksiköllä suuntaan tai toiseen ei muuttaisi systemisesti merkittäviksi luokiteltujen luottolaitosten ryhmää eikä näiden luottolaitosten ohjeellisia lisäpääomavaatimuksia.

²⁴ Yleiset periaatteet O-SII-puskurivaatimuksen asettamisesta: luottolaitosdirektiivi (CRD 4), artikla 131:4

Taulukko 3. Kaikkien arvioitujen luottolaitosten O-SII-pisteet

Luottolaitos (konsolidoitu)	O-SII-pisteet, %	Luokka	Lisäpääoma, %
Aktia Pankki Oyj	1,46	1	0,00
Bonum Pankki Oyj	0,00	-	0,00
Danske Bank Oyj	4,22	2	0,50
Evli Pankki Oyj	0,06	-	0,00
Suomen Hypoteekkiyhdistys	0,18	1	0,00
Nordea Pankki Suomi Oyj	63,99	5	2,00
OP Ryhmä	15,12	5	2,00
POP Pankit*	0,64	1	0,00
Oma Säästöpankki Oyj	0,22	1	0,00
S-pankki Oy	0,72	1	0,00
Säästöpankkien yhteenliittymä	1,04	1	0,00
Ålandsbanken Oyj	0,69	1	0,00
Handelsbanken Rahoitus Oyj	0,04	-	0,00
Kuntarahoitus Oyj	4,52	2	0,50

O-SII-pisteet on laskettu mekaanisesti EBA:n ohjeen mukaisesti taulukossa 1 esitettyjen tunnuslukujen pohjalta. Viranomaisharkintaa ei ole käytetty.

Aktia Pankki Oyj:n, OP Ryhmän ja Säästöpankkien yhteenliittymän osalta pisteet laskettu ilman vakuutussektorin vaikutusta.

*O-SII-pisteet on laskettu yksittäisille pankeille ja yhteenliittymille. POP pankkien O-SII-pisteluku on laskettu näiden pankkien yhteenlasketuista tasetiedoista.

Lähde: Finanssivalvonta.

Taulukon selitykset: luottolaitoksen

- pistearvo (O-SII%) alle 0,045 %
 - ⇒ ei systemisesti merkittävä
- 0,045 % < O-SII% < 3,5 %
 - ja tase alle 1 mrd. euroa
 - ⇒ ei systemisesti merkittävä
- 0,045 % < O-SII% < 3,5 % ja
 - tase vähintään 1 mrd. euroa
 - ⇒ voi olla systemisesti merkittävä kansallisen harkinnan perusteella (päätös perusteltava)
- O-SII% vähintään 3,5 % ja tase
 - vähintään 1 mrd. euroa
 - ⇒ on systemisesti merkittävä

*) Kaikkien yksittäisten paikallisosuuspankkien taseet ovat alle miljardin.

***) Ainoastaan Säästöpankki Optian ja Oma Säästöpankit taseet ovat yli 1 mrd. euroa

EBA:n ohjeen mukaisesti lasketut pistearvot ovat yksittäisten määrällisten tunnuslukujen painotettuja keskiarvoja. Suomalaisista luottolaitoksista Nordea Pankki Suomi ja OP Ryhmä ylittävät 3,5 prosentin pisteterajan myös kaikilla yksittäisillä kriteereillä arvioituna (Taulukko 4).

Taulukko 4. Erillisten O-SII-perusteiden vaikutus pisteisiin

Luottolaitos (konsolidoitu)	Koko (tase), %	Merkittävyys (ml. korvattavuus) / rahoitussektorin infrastruktuuri, %	Monimutkaisuus / rajat ylittävä toiminta %	Kytkeytyneisyys, %
Aktia Pankki Oyj	1,68	2,22	0,32	1,61
Bonum Pankki Oyj	0,00	0,00	0,00	0,00
Danske Bank Oyj	5,19	6,73	1,84	3,14
Evli Pankki Oyj	0,09	0,07	0,02	0,05
Suomen Hypoteekkiyhdistys	0,26	0,27	0,00	0,19
Nordea Pankki Suomi Oyj	60,47	31,30	90,98	73,23
OP Ryhmä	16,90	27,77	4,26	11,54
POP Pankit*	0,87	1,70	0,00	0,01
Oma Säästöpankki Oyj	0,28	0,55	0,00	0,03
S-pankki Oy	0,83	1,53	0,17	0,37
Säästöpankkien yhteenliittymä	1,37	2,40	0,05	0,34
Ålandsbanken Oyj	0,75	1,10	0,36	0,56
Handelsbanken Rahoitus Oyj	0,07	0,06	0,00	0,03
Kuntarahoitus Oyj	5,24	2,32	1,98	8,53
Sivuliikkeet **	6,00	15,06	0,03	0,36
Muut ***	0,00	6,91	0,00	0,00
Yhteensä	100,00	100,00	100,00	100,00

Aktia Pankki Oyj:n, OP Ryhmän ja Säästöpankkien yhteenliittymän osalta pisteet laskettu ilman vakuutussektorin vaikutusta.

*O-SII-pisteet lasketaan lähtökohtaisesti yksittäisille luottolaitoksille tai yhteenliittymille. POP Pankkien osalta taulukon luvut on laskettu niiden yhteenlasketuista tasetiedoista.

**O-SII-vaatimuksia ei aseteta Suomessa toimiville ulkomaisten luottolaitosten sivuliikkeille, mutta sivuliikkeet ovat mukana Suomen luottolaitossektorin yhteenlasketuissa luvuissa (taulukossa esitettyjen suhdelukujen laskennassa käytetyissä nimittäjissä).

***Osuus kotimaisista maksuista -tunnusluvun laskennassa on otettu myös huomioon Suomessa maksujen välitystä harjoittavat luottolaitossektoriin kuulumattomat toimijat.

Lähde: Finanssivalvonta.

Arvioinnin laajentaminen ja valinnaiset tunnusluvut

Pakollisten tunnuslukujen avulla tunnistetut neljä systeemisesti merkittävää luottolaitosta vastaavat noin 88 prosenttia Suomen kaikkien luottolaitosten taseesta ja 70 prosenttia luotonannosta (vuoden 2014 lopun tiedot). Pakolliset tunnusluvut kuvaavat varsin uskottavasti pankkien systeemistä merkitystä Suomen finanssisektorissa. Systeemisen merkittävyyden kynnyspiste-ajan alle jäävät luottolaitokset ovat pieniä ja sellaisia, joilla ei ole merkittävää osuutta yksittäisissä rahoitusjärjestelmän vakauden ja toimivuuden kannalta kriittisissä toiminnoissa.

Lisäpääomavaatimuksen vaikutukset

Systeemisesti merkittävälle luottolaitoksille asetettavilla puskurilla vahvistettaisiin kolmen suurimman pankkiryhmän (Danske Bank Oyj, Nordea Pankki Suomi Oyj, OP Ryhmä) ja suuren luottolaitoksen (Kuntarahoitus) vakavaraisuutta ja riskinsietokykyä.

Kaikkien luottolaitosten ja Suomessa toimivien ulkomaisten sivuliikkeiden yhteenlaskettu tase on noin 270 % BKT:stä. Nordea Pankki Suomen tase on noin 170 % ja OP Ryhmän 54 % BKT:stä (tilanne vuoden 2014 lopussa). Luvut osoittavat kahden suurimman pankin suuren suhteellisen merkityksen Suomen pank-

kijärjestelmässä. Näin suurten pankkien maksukyvyttömyys tai muut vakavat ongelmat vaikuttaisivat oleellisesti enemmän Suomen rahoitusjärjestelmän vakautteen ja talouteen kuin pienempien pankkien vastaavat ongelmat.

Systeemisesti merkittäviksi tunnistetut neljä luottolaitosta täyttävät tällä hetkellä lisäpääomavaatimukset, jotka niille laskelmien perusteella tulisi asettaa. Ne eivät siten olisi pakotettuja hankkimaan lisäpääomaa tai turvautumaan muihin vakavaraisuutta vahvistaviin äkillisiin toimenpiteisiin täyttääkseen lisäpääomavaatimukset. Näin ollen lisäpääomavaatimuksen välitön vaikutus asiakasluottojen saatavuuteen ja hintaan olisi todennäköisesti hyvin maltillinen. Päätös ei myöskään heikentäisi suomalaisten systeemisesti merkittävien pankkien kilpailuedellytyksiä muiden maiden vastaaviin pankkeihin verrattuna, koska muun muassa Ruotsissa ja Tanskassa systeemisesti merkittäviltä pankeilta edellytetään jo nyt suurempaa vakavaraisuutta kuin muilta pankeilta.

Systeemisesti merkittävien pankkien määrittäminen ja lisäpääomavaatimukset Ruotsissa ja Tanskassa

Ruotsissa ja Tanskassa on nimetty systeemisesti merkittävät pankit ja asetettu niille lisäpääomavaatimukset. Systeemisesti merkittävät pankit nimettiin vuosina 2013–2014, jolloin EBA:n määrittämiskriteereitä ei vielä ollut julkaistu. Tanskassa määrittäminen tehtiin luottolaitoksen koon ja toiminnan korvattavuuden perusteella. Ruotsissa keskeinen kriteeri oli pankin koko.

Tanskassa systeemisille pankeille kohdistettu lisäpääomavaatimus asetetaan ns. järjestelmäriskipuskurivaatimuksella. Dansken Bankin järjestelmäriskipuskurivaatimus on 3 % ja se tulee voimaan vaiheittain vuosina 2015–2019. Ruotsissa systeemisesti merkittävälle neljälle pankille on asetettu lisäpääomavaatimus järjestelmäriskipuskurin (3 %) ja Pilari 2 -pääomavaatimuksen (2 %) yhdistelmänä vuoden 2015 alusta.